

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ (UNEC)

Əlyazması hüququnda

QARAZADƏ FİRUZƏ NAMİK qızı

**“Dövlət və bələdiyyə sığortası və onların fəaliyyətinin
təkmilləşdirilməsi istiqamətləri” mövzusunda**

MAGİSTR DİSERTASIYASI

İxtisasın şifrivə adı: 060403

“Maliyyə”

İxtisaslaşmanın adı :

“Sığorta işinin təşkili”

Elmi rəhbər

Magistr proqramının rəhbəri

prof. Bəqirov D.A.

i.e.d prof Kərimov A.M.

Kafedra müdiri

i.e.d. Ələkbərov. Ə.Ə

BAKİ-2016

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	3
I FƏSİL. SIĞORTANIN NƏZƏRİ FUNDAMENTAL ƏSASLARI VƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ.....	6
1.1 Sığorta işinin iqtisadi mahiyyəti, zərurəti və konsepsual əsasları.....	6
1.2 Azərbaycan iqtisadiyyatında sığorta işinin təşkili və onun inkişaf mərhələləri.....	15
II FƏSİL. AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT VƏ BƏLƏDİYYƏ SI-ĞORTASININ FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ.....	27
2.1 Azərbaycanda dövlət sığortasının tətbiqinin müasir formaları və onların təhlili.....	27
2.2 Bələdiyyə sığortası üzrə beynəlxalq təcrübənin milli sığorta bazarında tətbiqi imkanları.....	43
III FƏSİL. AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT VƏ BƏLƏDİYYƏ SI-ĞORTASININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ.....	52
3.1 Azərbaycanda dövlət sığortası və onun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri.....	52
3.2 Azərbaycanda bələdiyyə sığortasının tətbiqi perspektivləri.....	63
NƏTİCƏ.....	72
İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT.....	75
RESUME	
SUMMARY	
REFERAT	

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı. Sığorta fiziki və ya hüquqi şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün bir vasitədir. Dəymiş zərərin ödənilməsi sığorta təşkilatının yeni sığortaçının sığorta fondu hesabına həyata keçirilir.

Sığorta cəmiyyətləri nizamnamələri əsasında fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Bu nizamnamələrin xüsusiyyətlərinə əsasən sığorta cəmiyyətləri korporativ, dövlət, xüsusi mənşələr olaraq ayrılırlar. Dövlət tərəfindən yaradılan və yaxud milliləşdirilən cəmiyyətlər dövlət sığorta cəmiyyətlərinə aid edilir. Dövlət sığortasına nəzarəti isə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti orqanı həyata keçirir. Dövlət sığortasını həyata keçirən şirkət "Azərsığorta" dövlət şirkətidir.

Azərbaycan Respublikasında qiymətli kağızlar bazarı, eyni zamanda qiymətli kağızlar bazarı da yetərincə təşəkkül tapmamışdır. Bu təşəkkül tapmamağa misal olaraq bələdiyyə sığortasını göstərmək olar. Bələdiyyə sığortası dünyanın bir çox ölkələrində olduqca zəif inkişaf etmişdir və qeyd etmək olar ki, bir çox ölkələrdə ayrıca fəaliyyət göstərən sığorta sistemi mövcud deyildir. Dünyanın bir çox ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da bələdiyyə sığorta sistemi zəif inkişaf edib.

Mövzunun öyrənilmə vəziyyəti. Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycanda dövlət sığortası Azərsığorta və Azərbaycan Respublikasının Dövlət sığorta Nəzarəti tərəfindən həyata keçirilir və tənzimlənir. Ancaq təəssüf ki, bələdiyyə sığortası Azərbaycanda inkişaf etməmiş və araşdırılmamış bir mövzudur. Sığorta sahəsi o cümlədən dövlət və bələdiyyə sığortası respublikamızda kifayət qədər tədqiq olunmamışdır.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi dövlət və bələdiyyə sığortasının əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi, sığorta işində dövlət tənzimlənməsi və dünya təcrübəsindən elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflər hazırlamaqdan ibarətdir.

Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün disertasiya işində aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilmişdir.

- Sığorta işinin iqtisadi mahiyyəti, zərurəti və konsepsual əsasları;
- Azərbaycan iqtisadiyyatında sığorta işinin təşkili və onun inkişaf mərhələləri;
- Azərbaycanda dövlət sığortasının tətbiqinin müasir formaları və onların təhlili;
- Bələdiyyə sığortası üzrə beynəlxalq təcrübənin milli sığorta bazarında tətbiqi imkanları;
- Azərbaycanda dövlət sığortası və onun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri;
- Azərbaycanda bələdiyyə sığortasının tətbiqi perspektivləri.

Tədqiqatın predmeti və obyektı. Dövlət və bələdiyyə sığortasının fəaliyyəti və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri.

Tədqiqat işinin informasiya bazası. Tədqiqatımın informasiya bazasına "Sığorta fəaliyyəti haqqında" AR Qanunu, Azərbaycanda sığorta fəaliyyəti göstərən təşkilatların və Dövlət Statistika Komitəsinin materialları, Milli Məclisin və Nazirlər Kabinetinin sığorta bazarı haqqında normativ-hüquqi aktları, Dövlət Sığorta Şirkətinin və Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti məlumatları, sığorta işi haqqında Azərbaycan və rus dillərində dərsliklərdən təşkil edilmişdir. Tədqiqat işində eyni zamanda internet şəbəkəsinin informasiya bazasında da istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Disertasiya işinin elmi yeniliyi aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

- Azərbaycan Respublikasında sığortanın inkişafı mərhələli formada təhlil olunur;
- Bazar iqtisadiyyatı şəraitində ölkədə iqtisadiyyatın özünəməxsus xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq dövlət və bələdiyyə sığortasının nəzəri-metodoloji məsələləri araşdırılır.
- Dövlət sığorta şirkətinin tərkibinə daxil olan sığorta növləri və bu sığorta növlərindən istifadənin istiqamətləri təhlil olunur;
- Dünya ölkələrində olan bələdiyyə sığorta sisteminin ölkəmizə tətbiqinin mümkünlüyü.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti tədqiqatın mövcud nəticələrindən və təkliflərindən, dövlət və bələdiyyə sığortasında bu nəticələrdən və təkliflərdən istifadə olunmasında ibarətdir.

I FƏSİL. Sığortanın nəzəri fundamental əsasları və xüsusiyyətləri.

1.1. Sığorta işinin iqtisadi mahiyyəti, zərurəti və konsepsual əsasları.

Gündəlik həyatımızda hər an birbaşa olaraq bizim və ya tanışlarımızın başına gələn hadisələrin şahidi oluruq, bu barədə xəbərlərə televiziya, internetdə, qəzetlərdə tez-tez rast gəlirik. Biz belə hadisələrə sığorta baxımından yanaşdıqda, hər bir hadisədə risklərin mövcud olduğunu və belə risklərdən sığortanı görə bilərik.

Sığortanın ilkin formalarının yaranması çox qədim zamanlara gedib çıxır. Hətta quldarlıq cəmiyyətlərində bu gün sığorta müqaviləsinin xüsusiyyətlərinə malik olan könüllü sazişlər olmuşdur. Bizə gəlib çatmış ən qədim sığorta qaydaları Talmuda kitablarının birində öz əksini tapmışdır. Lakin, sığortanın tarixi İtaliyada gəmiçiliyin inkişafı ilə əlaqədar olaraq, eramızdan əvvəl 13-cü əsrin əvvəllərindən başlayır. Artıq bu zaman sığortaya məhz zərərlərin əvəzinin ödənilməsinə yönəldilmiş maliyyə fəaliyyəti kimi baxılmağa başlanılır. İlk sığorta şirkəti 1420-ci il tarixində İtalyada yaranmışdır. Azərbaycan Respublikasında "Sığorta fəaliyyəti haqqında qanun" 25 dekabr 2007-ci ildə qəbul edilmişdir və 13 mart 2008-ci il tarixində qüvvəyə minmişdir.

Müəyyən olunmuş hüquq normalarının məcmusu sığortanın hüquqi əsaslarını təşkil edir:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
- Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi (50-ci fəsil);
- " Sığorta fəaliyyəti haqqında " AR Qanunu;
- Ayrı-ayrı icbari sığorta növləri haqqında qanunlar (icbari sığorta qanunvericiliyi);
- Fərmanlar;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarları;
- Maliyyə Nazirliyinin əmrləri;
- Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı müqavilələr.

Bir tərəfdən insan və təbiət (zəlzələ, subasma, quraqlıq, tufan, sürüşmə və s. təbii fəlakətlər) arasındakı ziddiyyət, digər tərəfdən ictimai ziddiyyətlər (iqtisadi, siyasi, dini, milli zəmində münaqişələr, müxtəlif xarakterli münaqişələr və s.) bütövlükdə neqativ halların baş verməsinə şərait yaradır.

Bütün bu kimi şəraitlər dünyada sığorta fəaliyyətinin yaranmasına və inkişafına zəmin yaratmışdır.

Sığorta – sığortaçının müəyyən hadisələr baş verən zaman və bu hadisələr baş verən zaman zərər yaranarkən, sığortalıya müəyyən məbləğ ödəmək öhdəliyini üzərinə götürdüyü müqavilələr əsasında pul fondlarının yaradılması, istifadəsi proseslərini özündə əks etdirir.

Sığorta – müəssisələrin, təşkilatların, vətəndaşların pul vəsaitləri hesabına əlverişsiz, bədbəxt hadisələrin baş verməsi nəticəsində dəyən zərərin, baş vermiş itkilərin əvəzinin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi ehtiyat fondlarının (sığorta fondlarının) yaradılmasıdır. Sığorta fondlarının vəsaitləri hesabına zərər çəkənlərə müəyyən sığorta məbləği ödənilir. Sığorta dövlət orqanları, sığorta təşkilatları, şirkətləri tərəfindən həyata keçirilir. Sığortanın obyektı insanların həyatı, sağlamlığı, vətəndaşların və müəssisələrin əmlakı, nəqliyyat vasitələri, daşınan yüklər, risk, məsuliyyət ola bilər.

Sığorta – pensiya fondları tərəfindən keçirilən sosial sığorta işçilərin, əhalinin pul vəsaitlərinin onlara gələcəkdə maddi yardımın göstərilməsi, pul ödəmələrinin edilməsi məqsədilə toplanmasıdır.

Sığorta işi iqtisadi anlayış olub, iqtisadiyyatın fəaliyyət sahələrinin və eyni zamanda cəmiyyətimizin inkişafında mühüm rola malikdir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində sığorta işi özünü bu istiqamətdə daha qabarıq şəkildə biruzə verməkdədir. Müasir şəraitdə sığorta işi ölkəmizin investisiya potensialının artımında, ölkənin iqtisadi mənafeələrinin müdafiəsinin təmin olunmasında və s. geniş imkanlar yaratmışdır.

Bəşəriyyətin tarixi inkişafına nəzər salsaq görərik ki, məhsuldar qüvvələrin artımı sığortanın formalaşması və inkişafı zərurətini meydana çıxarmışdır.

Təkrar istehsal prosesinin mühüm şərtlərindən biri olan fasiləsizliyin təmin olunması zəruriliyindən sığorta zəruriliyi irəli gəlir. İstehsalın ahənginin təbiət və digər proqnozlaşdırılmayan zərərli hadisələrin təsiri nəticəsində pozulması ehtimalı həmişə mövcuddur. Bu da sığorta sistemini istehsalın zəruri elementlərindən birinə çevirməsinə səbəb olur.

Sığorta sistemi ictimai təkrar istehsal sisteminin vacib elementlərindən biridir və cəmiyyətimizin yaşam qabiliyyətinin ən vacib faktorlarından biri hesab edilir. Məhz buna görə də, sığorta sisteminin ölkəmizin iqtisadiyyatındakı rolunun gün keçdikcə daha da artması, sığortanın yenidən öyrənilməsi, qiymətləndirilməsi aktuallığını önə çəkir.

Zəruri maliyyə ehtiyatlarının müxtəlif formalarda yaradılması mikro və makro iqtisadi sabitliyin mühüm şərti kimi dəyərləndirilir. Buna görə də bu cür ehtiyatların optimal şəkildə yaradılması məsələləri öz kardinal həllini mütləq tapmalıdır. Sığorta fondunun ölkəmizin milli sərvətinin mühüm hissəsi olması faktını nəzərə alarsaq, o zaman problemin aktuallığı heç bir şübhə doğurmur.

Sığorta fiziki və ya hüquqi şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün vasitədir. Dəymiş zərərin ödənilməsi sığorta təşkilatlarının sığorta fondu hesabına həyata keçirilir. Sığorta bir iqtisadi kateqoriya kimi maliyyə münasibətlərinin tərkib hissəsidir. Sığortanın mahiyyəti dəymiş zərərin minimumlaşdırılmasından ibarətdir. Sığorta anlayışı iqtisadi kateqoriya olduğu üçün bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətləri mövcuddur. Bu xüsusiyyətlərə aşağıdakıları aid etmək olar:

- Sığorta hadisəsi zamanı müəyyən bölgü münasibətləri baş verir. Risk anlayışı bu bölgü münasibətlərinin əsasında durur və risk mövcud olan yerdə hər zaman sığorta hadisəsi də olur.

- Sığorta qapalı bölgü münasibətləri xarakterlidir. Qapalı bölgü münasibətləri dedikdə ancaq həmin sığorta fondunun yaradılmasında iştirak edənlərə məxsus olması ilə izah olunur.
- Sığorta münasibətləri üçün xüsusi təyinatlı sığorta fondunun yaradılması xarakterikdir.

Sığorta fondları üç formada yaradılır.

1. Mərkəzləşdirilmiş dövlət sığorta ehtiyatları formasında.
2. Özünü sığortalama fondları formasında.
3. Sığorta şirkətlərinin yaratdıqları sığorta fondu formasında.

Sığorta şirkəti – sığorta xidmətləri göstərən, həyatın, sağlamlığın, əmlakın, məsuliyyətin sığortasını keçirən şirkət.

Sığortalı – sığorta etdirən və sığorta olunan, və yaxud qanuna əsasən sığortalanmış sayılan fiziki şəxs və ya hüquqi şəxsdir.

Sığortalının hüquq və öhdəlikləri aşağıdakılardır:

- Müqavilənin imzalanması zamanı sığortalı sığortaçıya riskin qiymətləndirilməsi üzrə əhəmiyyət kəsb edən bütün məlumatları ötürməyə borcludur.
- Əgər müqavilə imzalandıqdan sonra sığortalının sığortaçıya hər hansı bir yalan məlumat ötürdüyü məlum olarsa, sığortaçı müqaviləni birtərəfli qaydada poza bilər.
- Müqavilə imzalanmazdan əvvəl sığortaçının riski qiymətləndirmək hüququ var (baxış keçirməkdir, ekspertiza təşkil etmək) və s.
- Müqaviləyə əsasən, sığortalının aşağıdakı hüquqları vardır:
 - Həyat sığortasında müqaviləyə əsasən sığorta məbləğini almaq, əmlak sığortasında dəymiş zərərə uyğun və məsuliyyət sığortası zamanı üçüncü şəxslərə dəymiş ziyanı müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq sığorta məbləği çərçivəsində almaq;
 - Sığorta qaydalarına əsasən, müqaviləyə vaxtından əvvəl xitam vermək.

- Müqaviləyə əsasən sığortalının aşağıdakı öhdəlikləri vardır:
 - Sığorta riski haqqında düzgün və hərtərəfli məlumatı sığortaçıya təqdim etmək;
 - Sığorta müqaviləsinə riskin azaldılması və təhlükənin qarşısının alınması ilə bağlı nəzərdə tutulmuş qaydalara əməl etmək;
 - Sığorta hadisəsi zamanı əlavə zərərin baş verməməsi məqsədilə lazım olan tədbirləri görmək;
 - Baş vermiş hadisə haqqında sığortaçını vaxtında məlumatlandırmaq;
 - Sığorta hadisəsini təsdiq edən sənədlərin çatışmadığı halda onların əldə olunmasında sığortaçıya yardımçı olmaq;
 - Sığortaçıya hadisə yerini və sığorta obyektini araşdırmaq üçün və sığorta hadisəsinin səbəbini və dəymiş ziyanın həcmi müəyyən etmək üçün şərait yaratmaq.

Sığortaçının hüquq və öhdəlikləri aşağıdakılardır:

- Sığortaçının öhdəlikləri riskin daşınması və sığorta ödənişinin həyata keçirilməsi üzrə öhdəliklərdən ibarətdir.
 - Müqavilədə sığortalanmış riski və sığorta riskinin sərhədlərini dəqiq və aydın xarakterizə etmək ;
 - Sığorta riskindən istisnaları göstərmək;
 - Məlumatın konfidensial saxlanılmasını təmin etmək.
- Sığortalıdan, sığorta hadisəsinə görə ödəniş alınması ilə bağlı iddia qəbul etdikdə:
 - Sığorta obyektinə öz eksperti vasitəsilə baxış keçirir;
 - Sığorta hadisəsi haqqında sığortalının iştirakı ilə akt tərtib edir;
 - Dəymiş ziyanın miqdarını müəyyən edir;
 - Sığorta ödənişini müqavilədə göstərilmiş müddətdə həyata keçirir.
- Riskin daşınması zamanı sığortaçı sığortalanmış obyektin vəziyyətini və ona verilmiş məlumatın düzgünlüyünü yoxlamaq hüququ var.

- Sığortaçı ehtiyac olduğu halda sığorta hadisəsi haqqında müvafiq orqanlara sorğu göndərə bilər.
- Sığortaçı sığortalanmış əmlakın qorunmasında və xilas olunmasında iştirak edə bilər.
- Bəzi hallarda sığortaçı öz müqavilə öhdəliklərindən imtina edə bilər və ya ödənişin verilməsi şərtlərini dəyişdirə bilər. Bu, o hallarda mümkündür ki, sığortalı:
 - Riskin qiymətləndirilməsi üzrə əhəmiyyətli sayılan bəzi məlumatlar düzgün verməmişdir;
 - Müqavilənin qüvvədə olduğu dövrdə riskin əhəmiyyətli dəyişməsi barədə məlumatı çatdırmamışdır;
 - Sığorta hadisəsi barədə sığortaçını müvafiq qaydada xəbərdarlıq etməmişdir və ya sığortaçının nümayəndəsinə zərəri müəyyən etmək və hadisəni araşdırmaq üçün maneələr törətmişdir;
 - Dəymiş zərəri müəyyən etmək üçün lazımi sənədləri təqdim etməmişdir.

Sığorta fondu – zərərlərin ödənişi üçün nəzərdə tutulmuş maddi və pul vəsaitlərinin ödənişidir.

Qanuna və yaxud sığorta müqaviləsinə görə ödənişinin, sığortalıya və yaxud da üçüncü şəxslərə ödənilməsi üçün əsas olan hala **sığorta hadisəsi** deyilir.

Hər hansı bir sığorta hadisəsi baş verən zaman sığortalıya müqaviləsi üzrə ödənilən vəsait formasına **sığorta ödənişi** deyilir. Sığorta ödənişi pul və ya natural formada olur. Sığorta ödənişlərinin yalnız bir təyinatı mövcuddur və o da baş verən sığorta hadisələrinin zərərli nəticələrinin aradan qaldırılmasıdır.

Sığorta müqaviləsinə və yaxud da qanuna uyğun olaraq sığortalının sığortaçıya verməli olduğu pul məbləğinə **sığorta haqqı** deyilir.

Sığorta haqqlarının hesablanması üçün aktuari hesablamalarına əsasən müəyyən edilən tarifə **sığorta tarifi** deyilir.

Sığorta müqaviləsi – sığortaçı və sığortalı arasında olan razılaşmadır ki, burada sığortaçı sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta ödənişini həyata keçirməyi, sığortalı isə sığorta haqqının vaxtında ödənilməsini öz öhdəsinə götürür. Sığorta müqaviləsi könüllü və icbari sığorta növləri üçün tərtib olunur. Sığorta müqaviləsində həm sığortaçının, həm də sığortalının adları və ünvanları, sığortanın olduğu yer, hər hansı bir sığorta hadisəsi zamanı baş verə biləcək risklər, sığorta məbləği və bu məbləğin ödənişinin verilməsi qaydası, sığorta haqqı və onun verilməsi qaydası, müddəti, müqavilənin bağlanması və bitmə tarixi, müqaviləyə əsasən sığorta münasibətlərinin başqa iştirakçıları varsa, bu iştirakçılar haqqında məlumatlar, istənilən zaman müqavilənin dəyişdirilməsi və xitam verilməsi qaydaları.

Sığorta müqaviləsinin imzalanmasında əsas şərt sığortalının sığorta obyektinə qanuni marağının olmasıdır.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə müvafiq olaraq, müqavilədə tərəflərin razılığı yolu ilə başqa şərtlər göstərilə bilər. Müqavilənin bağlanmasını təsdiq edən sənədə sığorta şəhadətnaməsi deyilir. Şəhadətnamədə sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan məlumatlar qeyd olunur.

Risk anlayışı xoşagəlməz hadisənin baş verməsi ehtimalıdır. **Risk** itkilərin olması ehtimalıdır. İstənilən konkret risk (yanğın, subasma, zəlzələ riski və s.) özündə müəyyən bir hadisə-nin baş verməsi ehtimalını əks etdirir. Risk amilləri və onların baş verməsi nəticəsində dəyəcək zərəri ödəmək ehtiyacı sığortaya olan tələbi doğurur.

Sığortanın funksiyaları – sığortanın bir çox funksiyaları vardır. Bu funksiyalardan dörd əsası: risk, xəbərdarlıq, yığım (bu funksiyaya əmanət funksiyası da deyilir) , nəzarət funksiyalarıdır.

Sığortanın mahiyyəti ilə əlaqədar olduğu üçün risk funksiyası aparıcı funksiya hesab edilir. Risk sığorta münasibətlərinin dominant funksiyası hesab edilir. Risk münasibətləri dominant olduğu üçün sığortanın təzahürü məhz, risk funksiyası ilə ifadə olunur.

Xəbərdarlıq funksiyası dedikdə isə sığortanın bir iqtisadi kateqoriya kimi öz fəaliyyətini nəinki sığorta hadisəsindən sonra eyni zamanda sığorta hadisəsindən əvvəl sığorta hadisəsi dəyə biləcək zərərlərin yumşaldılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Praktikada bu funksiyanın ifadəsi özünü onda tapır ki, sığorta şirkəti təsərrüfat ili başa çatdıqdan sonra mənfəətinin bir hissəsini əvəzsiz qaydada bir sıra sığortalılara (təsərrüfatlara) ötürür. Beləliklə, xəbərdaredici funksiya vasitəsilə şirkəti sığorta hadisəsi baş vermədən öncə müəyyən qarşısı alınması tədbirləri həyata keçirməlidir.

Yığım funksiyasının mahiyyəti isə sığortalının öz vəsaitlərinin müəyyən müddət ərzində bir əmanət kimi sığorta fondunda toplanmasını ifadə edir. Yığım funksiyası özünü əsasən bir əmanət kimi sığorta fondunda toplanmasını ifadə edir. Yığım funksiyası özünü əsasən uzunmüddətli həyat sığortası növlərində ifadə edir.

Nəzarət funksiyası praktikada özünü sığorta fondunun yaradılması və istifadəsi prosesinə konkret maliyyə nəzarətini ifadə edir. Sığorta nəzarəti 3 formada həyata keçirilir:

- Əvvəlcədən sığorta nəzarəti formasında
- Cari sığorta nəzarəti formasında
- Sonradan sığorta nəzarəti formasında

Sığorta fəaliyyəti ekvivalentlik və təsadüfilik prinsipinə əsaslanır.

Ekvivalentlik prinsipi sığorta fəaliyyətinin gəlirləri və xərcləri arasında tarazlığın olması tələbini ifadə edir.

Təsadüfilik prinsipi ondan ibarətdir ki, ancaq baş verməsi üçün ehtimal və təsadüfilik əlamətləri olan hadisələr sığortalana bilər. Təsadüfilik anlayışı onu göstərir ki, həyat təcrübəsinə uyğun olaraq, hadisənin baş verməsi ehtimalı ilə hesablaşmaq lazımdır.

Sığortanın aşağıdakı növləri vardır:

1. Şəxsi sığorta – sığortalının həyatı, sağlamlığı və əmək qabiliyyəti ilə bağlı olan iqtisadi maraqlarını ifadə edən sığorta sahəsidir.
2. Əmlak sığortası - əmlaka sahib olmaq, istifadə etmək və sərəncam verməklə əlaqədar olan iqtisadi maraqlarını ifadə edən sığorta sahəsidir.
3. Məsuliyyət sığortası – sığortalının üçüncü şəxslərin mənafeyinə zərər vurulması ilə bağlı olan məsuliyyətilə əlaqədar sığorta sahəsidir.
4. Sahibkarlıq (kommersiya) risklərinin sığortası.

1.2.Azərbaycan iqtisadiyyatında sığorta işinin təşkili və onun inkişaf mərhələləri.

Azərbaycanda Respublikasında sığorta işi əsasən 3 mərhələdə öz inkişaf dövrünü keçmişdir: 1917-ci il tarixində oktyabr inqilabından öncəki, 1917-1990-cı illəri əhatə edən inqilabdan sonrakı dövr və 1990-cı ildən başlayan müasir dövr.

XIX əsrin ortalarından Azərbaycan Respublikası sığorta işinin təşkilinə başlamışdır. Azərbaycan Respublikasında sığorta işi kapitalist istehsal münasibətlərinin inkişafı, neft sənayesinin meydana gəlməsi və sahibkarlığın fəallaşması ilə sıx əlaqədardır. XIX əsrin sonlarında ölkəmizin neft sənayesinə xarici investorların ölkəmizə cəlb edilməsi nəticəsində sığortanın inkişafında tərəqqi başlanır. İlk neft və gəmiçilik şirkətləri yaranır. Sənaye işçilərinin qarşılıqlı sığortası, yanğın hadisəsindən sığorta, vətəndaşların əmlakının sığortası geniş yayılmağa başlayır. Sığorta işi səhmdar eyni zamanda da birgə sığorta cəmiyyətləri tərəfindən təşkil olunaraq həyata keçirilirdi. Bu dövrdə xarici ölkələrdən olan şirkətlərin filialları Azərbaycanda fəaliyyət göstərirdilər.

İnqilabdan öncəki dövrdə sığorta işi paytaxt Bakıda inkişaf etmiş sahələrdən biri idi. Belə söyləmək olar ki, 1910-cu ildə Bakıda 18 sığorta cəmiyyəti fəaliyyət göstərirdi və bu cəmiyyətlərdən ən böyük sığorta təşkilatı Rus sığorta cəmiyyəti idi.

Xəzər dənizi üzərində üzən gəmilərin sığortası paytaxt Bakıda sığorta işinin əsasını təşkil edirdi.

Bəzi rus şirkətlərinə sığorta biznesində böyük yer verilmişdir. 1912-ci il tarixinin məlumatına görə Bakıda 30 sığorta cəmiyyəti və agentliyi fəaliyyət göstərmişdir. Bu dövrdə ingilis, alman şirkətləri və başqa böyük şirkətlərin filialları, habelə bir sıra Rusiya sığorta təşkilatları fəaliyyətə başlamışdır.

Ölkəmizdə sığorta işinin ilk başlanğıcında görkəmli sənayeçilər, Dövlət Bankı şöbəsinin uçot-ssuda komitəsinin üzvləri: Hacı Zeynalabdın Tağıyev, Musa Nağıyev, Ələkbər Dadaşov, Mustafa Rəsulov və başqaları dayanırdılar.

Keçmiş SSRİ-nin başqa respublikalarında olduğu kimi, Sovet hakimiyyəti illərində ölkəmizdə də dövlət sığorta sistemi təşkil edilmişdir. Azərbaycanda sığorta işinin inkişafında müəyyən rol oynamış Azərbaycan SSRİ "Dövlət Baş İdarəsi" və Sovet Sosialist Respublikalarının "inqos-strax"-nın Bakı şöbəsi fəaliyyət göstərirdi. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bütün SSRİ-də 1922-ci ildən bəri sığorta dövlət tərəfindən inhisara alındı. Bu dövrdə dövlət sosial təminat sisteminə əlavə kimi fəaliyyət göstərirdi yəni əhaliyə göstərilən sığorta məhdud xarakter daşıyırdı.

Bu günə qədər dövlət sığortasının inkişafında müsbət rola malik müvəffəqiyyətlərlə yanaşı, mənfi yəni əyintilər də baş vermişdir. Ölkəmizdə mövcud olan kooperativ və səhmdar fondları 30-cu illərdə ləğv edilmiş və onun yerində ancaq dövlət sığortası yaradılmışdır. Dövlət sığortasının yaradılması da sığorta sistemində rəqabətin olmamasına, inkişafın gecikməsinə səbəb olmuşdur. 1923-cü ildən bəri ölkəmizdə dövlət sığortası həyata keçirilir. Dövlət Sığortası İdarə Heyəti Azərbaycanda sığorta işinə rəhbərlik edir və yerlərdə sığorta agentlikləri fəaliyyət göstərir.

Kooperativ sığorta sentrsoyuzun istehlak kooperasiyası vasitəsilə həyata keçirilirdi və onun fəaliyyəti 1931-ci il tarixində dayandırıldı. Fəaliyyət dayandırıldıqdan sonra sığorta əməliyyatları Dövlət Sığortasında toplanmağa başladı.

80-ci illərin sonlarına qədər ölkəmizdə sığorta işi iki sığorta təşkilatının: AR-nın Dövlət Sığorta Şirkətinin və SSRİ-nin xarici dövlət sığorta təşkilatının Bakıdakı şöbəsinin inhisarı altında idi. Onların fəaliyyəti qanunvericilik tərəfindən bölüşdürülmüşdür.

1988-ci ilin 26 mayında qəbul edilmiş Sovet Sosialist Respublikasında Kooperasiya haqqında qanuna əsasən kooperativlərə və bu kooperativlərin ittifaqlarına kooperativ sığorta təşkilatları yaratmağa, sığortanın qaydalarını və növlərini müəyyən

etməyə icazə verildi. Bir sıra kommersiya sığorta təşkilatları və səhmdar cəmiyyətləri Azərbaycanda yaradılmağa başladı.

1990-cı ildən sonra isə Azərbaycanda sığorta işi müstəqil olaraq inkişaf etməyə başladı. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Sığorta Nəzarəti yaradıldı. Dövlət Sığorta Nəzarətinin vəzifəsi Azərbaycanda sığorta xidmətləri bazarının inkişafının tənzimlənməsi, həm sığortaçıların həm də sığortalıların və dövlət mənafeyinin müdafiəsi, metodiki rəhbərliyin həyata keçirilməsi, müvafiq normativ-hüquqi sənədlərin hazırlanması və s. olmuşdur.

1992-ci ilin əvvəllərindən milli sığorta bazarı ölkəmizdə formalaşmağa başlamışdır. Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 1993-cü il tarixinin yanvar ayında "Sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu qəbul etdi. Bu qanuna əsasən tələblərin icra edilməsi üçün sığortanın inkişafına təkan verən normativ-hüquqi sənədlər hazırlanmışdır və bu sığorta xidmətlərinin həcmnin çoxaldılmasına, sığorta təşkilatlarının maliyyə sabitliyinin möhkəmləndirilməsinə təkan vermişdir. Bundan başqa Azərbaycan Respublika Sığorta Cəmiyyətləri İttifaqı 1993-cü il tarixində yaradıldı. Bu ittifaqın yaradılmasında məqsəd ölkəmizdə sığorta təşkilatlarının səylərini bir arada saxlamaq, sığorta bazarının inkişafına kömək göstərmək, onların bir-biriləri ilə qarşılıqlı fəaliyyətlərini əlaqələndirmək, beynəlxalq, dövlət və digər təşkilatlarla münasibətlərdə öz üzvlərinin mənafeələrini müdafiə etməkdən ibarətdir. Ölkədə sığorta işini tənzimləyən normativ-hüquqi sənədləri Sığortaçılar İttifaqı və Dövlət Sığorta Nəzarəti birlikdə hazırlayırdılar.

1996-cı il tarixində sığortaya aid bir neçə qanunlar "Azərbaycan Respublikasının nəqliyyar vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında", 1997-ci il tarixində isə "Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında", "Məhkəmə və hakimlər haqqında", "Rabitə haqqında", "Azərbaycan Respublikasının Gömrükxanası haqqında məcəllə" qəbul olunmuşdur. Bundan sonra nəinki dövlət sığorta şirkətlərinin eyni zamanda özəl sığorta şirkətlərinin də sayı artmağa başladı.

Keçid mərhələdə Azərbaycanda "Milli Bank"ın yarandığı, müstəqil xarici iqtisadi siyasətin yer aldığı, milli valyutanın tətbiq edildiyi bir vaxtda sığorta bazarının inkişafı daha da aktuallaşır və yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınaraq sığortanın inkişafında kommersiya siyasəti yeritməyə imkan yaranır. Bazar münasibətlərinin yeni şəraitdə sığortanın təşkili prinsiplərinin həyata keçirildiyi, onun fəaliyyətində inhisarın aradan qaldırıldığı, sığorta bazarının formalaşdığı, əhali arasında sığorta xidmətlərinin genişləndiyi və onun keyfiyyətinin hərtərəfli yüksəldilməsi üçün şərait yarandığı, sığorta şirkətlərinin sabit maliyyə məsələlərinin həll edildiyi bir vaxtda sığortanın rolunu və yerini göstərməyə səy göstərilir. Sığorta bazarının əsas istiqaməti gələcəkdə onun daha da inkişaf etdirilməsi, iqtisadiyyatın sabitliyi və yüksəlişinin əsas amili iqtisadi proseslərin sığorta təminatı və sığortanın payının Azərbaycanın ÜDM-də artırılmasıdır. Sığorta bazarının inkişafı üçün aşağıdakılar olmalıdır:

- Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq müəssisə və təşkilatlara, həmçinin əhaliyə göstərilən sığorta xidmətlərinin həcmnin artırılmasında bütün sığorta təşkilatları üçün eyni şərait yaradılmalı;
- Sığortalılar qarşısında öhdəliklər yerinə yetirilməli;
- Sığortalılar və sığorta bazarının peşəkar iştirakçılarının, habelə dövlətin hüquq və mənafelərinin qorunması təmin edilməlidir.

Sığorta bazarının yaradılmasında əsas məqsəd ölkəmizdə sığorta işinin inkişafı üçün maliyyə iqtisadi, normativ hüquqi baza yaratmaqla, iqtisadi sabitliyin və milli iqtisadi təhlükəsizliyin mühüm amillərindən biri kimi sığortanın rolunun yüksəldilməsi, sığorta bazarının, sığorta təşkilatlarının mövcud qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməsi üzrə fəaliyyəti üzərində dövlət nəzarəti sisteminin gücləndirilməsinin təmin edilməsidir.

Hal-hazırda sığorta bazarı ölkəmizdə özünün inkişaf mərhələsindədir. Sığorta şirkətləri qırıxdan çox məcburi və könüllü sığorta növlərini təklif edirlər və bu hələ də

kifayət qədər deyil. İnkişaf etmiş ölkələrdə üç yüzdən çox müxtəlif sığorta xidməti göstərilir.

Ümumiyyətlə, mülkiyyət formasında asılı olmayaraq sığorta təşkilatları fəaliyyət göstərmək üçün lisenziyaları olmalıdır. Ölkəmizdə müstəqillik əldə olunanadək müəssisə və təşkilatlar dövlət mülkiyyətində olduğu üçün onlara məxsus olan əmlak dövlət tərəfindən sığortalanmışdır. 1992-ci ildən 1999-cu il tarixinədək dövlət mülkiyyətində olan müəssisə, idarə, təşkilatlara məxsus əmlakın icbari qaydada sığortalanması dövlət tərəfindən həyata keçirilirdi. Həmçinin vətəndaşların mülkiyyətində olan tikintilərin də icbari qaydada sığortalanması mövcud olmuşdur. Ancaq 1991-ci il tarixindən sonralar isə özəl sığorta şirkətlərinin yaranması dövlət sığorta orqanları ilə rəqabətin olmasına səbəb olmuşdur.

Sığorta təşkilatları öz fəaliyyətlərini əlaqələndirmək, üzvlərinin mənafeələrini qorumaq və birgə proqramlarını həyata keçirmək üçün AR-nın qanunvericiliyinə uyğun olaraq ittifaqlar, assosiasiyalar və digər birliklər yarada bilərlər. Bu yaranan birliklər bilavasitə sığorta fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququna malik deyildirlər. Sığorta birlikləri hüquqi şəxs kimi AR-nın Dövlət Sığorta Nəzarətində qeydiyyatdan keçməlidirlər və daha sonra öz nizamnamələri əsasında fəaliyyət göstərməlidirlər.

Dövlət sığorta təşkilatları hüquqi şəxs statusuna malik olurlar və öz fəaliyyətlərində nisbətən müstəqildirlər, təsərrüfat prinsipi əsasında fəaliyyət göstərirlər. Onlar gəlir və xərclər üzrə maliyyə planını sərbəst tərtib etməklə, ştat siyahısını və göstəricilərini təsdiq edirlər. Səhmdar və özəl sığorta şirkətlərinin nizamnamə kapitalı və sığorta xidmətinin həcmi görə xeyli kiçikdir. Sığorta müqaviləsi yazılı formada bağlanılmalıdır və bu formaya əməl olunmazsa sığorta müqaviləsi etibarsız sayılır. Lakin, icbari dövlət sığortası müqaviləsi istisnadır.

AR-nın Mülki Məcəlləsinə müvafiq olaraq, müqavilədə tərəflərin öz aralarında razılaşmalarına əsasən müqavilə başqa şərtlər altında da göstərilə bilər.

Sığortada vacib məsələlərdən biri də "Sığorta daxili"nin yaradılmasıdır. "Sığorta daxili" müəyyən risklərin birgə sığortalanması üçün sığorta şirkətlərinin birliyidir. "Sığorta daxili" əsasən təhlükəli, böyük və təcrübədə yeni olan risklərin sığortaya qəbul edilməsi zamanı yaradılır. Hal-hazırda Azərbaycanda əmlakın sığortalanması üzrə sığorta daxili fəaliyyət göstərir. Gələcəkdə isə sığortanın digər növləri üzrə də sığorta daxilinin yaradılması üçün işlər davam etdiriləcəkdir. 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının yeni "Sığorta haqqında" qanunu qəbul olunmuşdur. Bu da sığorta işinin Azərbaycanda dünya standartlarına uyğun inkişaf etdirilməsi, sığorta münasibətlərinin tənzimlənməsi və təkmilləşdirilməsinin hüquqi bazasını yaratmışdır.

Azərbaycanda sığortanın təşkili dövrün iqtisadi və sosial tələblərinə uyğun olaraq hər zaman yenidən qurulmuş və təkmilləşdirilmişdir. 1958-ci il tarixində sığortanın indi fəaliyyətdə olan əsasları qoyulmuşdur. Son otuz il ərzində dövlət sığortası sistemində həqiqətən də böyük iqtisadi inkişaf və sosial əhəmiyyət kəsb etmiş irəliləyişlər və dəyişikliklər baş vermişdir. Sığorta işinin ölkəmizin əhatə dairəsinə aid edilməsi yeni yeni könüllü sığorta növlərinin inkişafına və bu növlər üzrə əməliyyatların həcmnin artmasına təkan vermişdir. Ancaq, müttəfiq respublikaların dövlət sığortası işindəki tam müstəqilliyi uzun sürməmişdir və 1968-ci il tarixindən etibarən dövlət sığorta sistemi ittifaq-respublika əhəmiyyətli orqana çevrilmişdir.

Ölkəmizdə və hər bir regionda sığorta işinin müvəffəqiyyətli inkişafı onun müstəqil fəaliyyəti ilə bağlıdır. Dövlət sığortası münasibətləri inhisarlaşdırma və əksinhisar prinsipləri əsasında təkmilləşdirilməlidir. Azərbaycanın ərazisi daxilində sığorta obyektlərini və növlərini müstəqil müəyyən etmək, elmi hesablamalara əsaslanmaqla qiymət dərəcələrinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində ona tam sərbəstlik verilmişdir. Azərbaycanda yeganə, müstəqil sığorta sisteminin yaradılması, onu dünya münasibətləri sistemindən ayırmamalıdır.

Ümumiyyətlə, sağlamlığının, biznesinin, əmlakının, təhlükəsizliyinin qeydinə qalanlar sığortaya müraciət edir. Azərbaycanda sığorta sektoru son illərdə dinamik

templə inkişaf edir. 2008-ci ildə "Sığorta fəaliyyəti haqqında" qanunun qəbulundan sonra bu sektorda işlər daha da təkmilləşib, geniş şəkildə həyata keçirilir. Şirkətlərə imkan yaradılıb ki, öz fəaliyyətlərini yeni korporativ idarəetmə standartlarına uyğun qursunlar və sığorta məhsullarının inkişafına daha da diqqətlə yanaşsınlar. Sığorta bazarında rəqabət günü gündən artır. Sığorta şirkətləri öz kapitallarını artırır, öz işlərini qərb standartlarına uyğun qurmağa üstünlük verirlər. Düşünürəm ki, artıq insanlar sığortanın nə olduğunu bilir və onun önəmliyini anlaşırlar. Lakin görüləcək işlər hələ də çoxdur. Əhalinin sığorta sahəsində maarifləndirilməsi işlərinə hələ xeyli əmək sərf olunmalıdır. Təbii ki, bu sahədə çox işlər görülməlidir və bu gün tam arzuolunan səviyyədə deyildir. Sığorta şirkətləri cəmiyyəti məlumatlandırmaqda daha da fəal olmalıdırlar. Xüsusən də, növbəti 3-5 ildə bu işlər sistemli şəkildə davam etdirilməlidir. Bu gün biz inkişaf etmiş sığorta bazarlarına nəzər saldıqda görürük ki, Azərbaycan sığorta sektorunun önündə inkişaf üçün böyük perspektiv vardır. İllik adambaşına düşən sığorta haqlarının həcminə baxsaq, Azərbaycan orta Avropa ölkələrindən geridə qalır. İlk növbədə, növbəti illərdə sığorta yığımları (xüsusi ilə də könüllü sığorta haqları) artırılmalıdır. İcbari sığortalar haqqında qəbul olunan qanun artıq qısa bir müddətdə kifayət qədər böyük sığortalılar bazasının yaranmasına səbəb olmuşdur. Avtomobillərin icbari sığortalanmasının rəqəmləri onu göstərir ki, bu gün biz əhalinin böyük bir hissəsini əhatə etmişik. İnkişaf etmiş sığorta bazarlarının tarixçəsinə baxdıqda görürük ki, əvvəlcə icbari sığortalar dövlətin təşviqi ilə inkişaf etdirilir, əhali ilə işlər aparılır, sonra isə qalan sığorta istiqamətlərində inkişaf etablarla həyata keçirilir. Əsasən könüllü sığortalar inkişaf etdirilməlidir. Bu məqsədlə şirkətlər çox sadə və asan yolla əhalini məlumatlandırmalıdırlar. Sığorta şirkətləri əhaliyə sığorta ödənişləri həyata keçirdikcə cəmiyyətdə real "canlı" reklam paylaşımı baş verir. Bugünkü informasiya cəmiyyətində hər hansı bir məlumatın yayılması üçün aylar lazım deyildir. Qısa müddət ərzində hər hansı bir şirkət haqqında pozitiv və yaxud neqativ məlumatın yayılması çox asanlıqla baş verir. Qeyd edək ki, burada medianın da böyük rolu vardır. Lakin ən vacib məsələ-

lərdən biri ödənişlərdir. Ödənişlər ədalətli, operativ, insanlara rahatlıq gətirəcək şəkildə olmalıdır. Bununla bərabər cəmiyyətdə mesajlar verilməli, ödəniş məbləğləri açıqlanmalıdır. Xarici şirkətlər reklamlara külli miqdarda vəsait ayırırlar. Düşünürəm ki, sığorta şirkətləri də bu istiqamətə xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

Artıq dörd ildir ki, Azərbaycan Beynəlxalq Sığorta Forumu (AİİF) keçirilir. Bu forumların keçirilməsi çox əlamətdar bir haldır. Nəinki Azərbaycan sığorta bazarı üçün, ümumiyyətlə, regionda və dünyada tanınması baxımından önəmli hadisədir. Azərbaycan Respublikasında sığorta sektoru inkişaf edir, rəqəmlər böyüyür və artıq bizim sığorta şirkətlərini Avropa və dünyada kifayət qədər tanıyırlar. Bizim risk mübadilələrimiz vardır, xarici sektora sığorta ötürür və müəyyən riskləri qəbul edirik. Hər bir forum çərçivəsində maraqlı çıxışlar olur, ikitərəfli görüşlərdə əldə edilməsi mümkün olmayan maraqlı məlumatlar təqdim olunur və burada iştirak edən şəxslər yeniliklər öyrənir, yeniliklər qəbul edirlər. Çoxsaylı yeni tanışlıqlar əldə olunur və yeni biznes münasibətləri formalaşır. Türkiyə, Rusiya, Avropada bir çox forumlar keçirilir. Bu forumlarda yeni bir şey öyrənmək və tətbiq etmək imkanı qazanılır. Bu forumların keçirilməsi çox əlamətdar haldır və arzu edirəm ki, bu davamlı şəkildə hər il təkrarlansın və inkişaf etsin. Qeyd etmək istərdim ki, bizim Azərbaycan Beynəlxalq Sığorta Forumu (AİİF) Avropa standartlarına uyğundur. Təşkilatçılıq yönümündən müsbət mənada çox fərqlənir və bura gələn qonaqlar olduqca razı qalırlar. Xarici tədbirlərin keçirilməsi ilə müqayisə etdikdə əminliklə qeyd etmək olar ki, bizim tərəfimizdən bu işə istər forumların, istərsə də forumdan sonra sosial tədbirlərin keçirilməsinə və münasibətlərin formalaşması üçün xüsusi şəraitin yaradılmasına xüsusi diqqətlə yanaşırlar. Aydındır ki, bu kimi tədbirlərin keçirilməsi bizdə hələ yenidir, illər keçdikcə görürük ki, bu işə maraq daha da artır, iştirakçıların sayı çoxalır və yeni şirkətlər, yeni simalar formalaşır, peyda olurlar.

Sığorta bazarının perspektivləri, yaxın zamanlarda bazarın çox sürətlə böyüməsi proqnozlaşdırılır və sığorta sektorunda yığanların 1 milyard manat həcminə çatması

gözlənilir. Hər bir sığorta şirkətinin başlıca məqsədi fərqli bir sığorta şirkəti şəffaf, dinamik dəyişkən müştərilərə çox yaxın bir maliyyə qurumu olmaqdır.

Sığorta nəzarəti orqanının mütəxəssislərin peşə hazırlığının yüksəldilməsinə böyük diqqət ayırmış, sığorta və sığorta nəzarəti sahəsində qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi məqsədilə hər il Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinin bir neçə işçisinin xarici ölkələrdə təşkil olunan kurslarda, seminarlarda, konfrans və digər tədbirlərdə iştirakı təmin edilir. əldə edilən təcrübə sığorta sahəsində qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində aparılan işlərdə müvəffəqiyyətlə tətbiq olunur.

Ölkəmizdə sığorta bazarının təməlinin qoyulduğu vaxtdan bəri sığortaçıların fəaliyyətində müsbət nəəliyyətlər əldə olunmuşdur. Sığortaçılar öz xidmətlərini daha keyfiyyətli şəkildə təqdim etməyə başlamışlar və sığorta məhsullarının çeşidi artırılmış, müasir ofis və texniki avadanlıqlar və proqram təminatı ilə təchiz edilmişlər. Mütəxəssislərin peşə hazırlıqlarına yüksək diqqət yetirilir və onların qabaqcıl beynəlxalq təcrübəyə yiyələnməsi üçün xarici ölkələrdə təlim almaları təmin edilir.

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi iqtisadiyyatın ən əhəmiyyətli sahələrindən olan sığortanın inkişaf etdirilməsi istiqamətində öz işlərini davam etdirir. Bu sahə üzrə görülən işlər ölkəmizdə sığortanın yaxın gələcəkdə dünya standartlarına tam uyğunlaşmasını təmin edəcəkdir.=

Sığorta işinin səmərəli təşkilinin və beynəlxalq standartlar səviyyəsində inkişaf etdirilməsinin mühüm iqtisadi əhəmiyyəti vardır. İnkişaf etmiş ölkələrdə sığorta bazarının inkişafı tarixi belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, sığorta ölkənini iqtisadi artım tempinə güclü təsir göstərən sahələrdən biridir. Ona görə də qeyd etmək olar ki, sığorta iqtisadiyyatın strateji sahəsidir.

Sığorta işini gələcəkdə daha da yaxşı inkişaf etdirmək üçün əsas diqqəti sığortaçıların və sığortabazarının digər iştirakçılarının, habelə dövlətin hüquq və mənafelərinin qorunmasına, sığorta qanunvericiliyinin tələblərinə əməl edilməsinə və

sığorta bazarında inhisarçılığa qarşı tədbirlərin gücləndirilməsinə yönəltmək lazımdır. Bu gün, milli sığorta bazarında fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatlarının ödəmə qabiliyyətinin gücləndirilməsi ən mühüm və aktual problemlərdən biridir.

Azərbaycanda sığortaya olan tələbin səviyyəsi yüksəldikcə sığorta təşkilatları tərəfindən bağlanan sığorta müqavilələrinin sayının artması ilə yanaşı qəbul edilən risklərin də məbləği xeyli yüksəlir. Belə bir şəraitdə sığortaçılar sığortalılar qarşısındakı öhdəliklərinə etibarlı təminat yaratmaq məqsədilə öz üzərlərinə götürdükləri risklərin əsas hissəsini xaricə təkrar sığortaya ötürürlər. Təbiidir ki, sığortaçılar tərəfindən aparılan belə təkrar sığorta əməliyyatları qanunvericiliyə uyğun həyata keçirilir. Lakin, bu milli sığorta bazarının inkişafına müəyyən mənada mənfi təsir göstərir. Hesab edirik ki, təkrar sığorta müqavilələrinin ilkin olaraq yerli sığortaçılara bağlanması, milli sığorta bazarında təkrar sığorta sisteminin inkişafına böyük təkan vermiş olar. Bu isə ölkədə beynəlxalq standartlara cavab verən güclü təkrar sığorta sisteminin formalaşmasına, yerli sığortaçıların xarici bazarda tanınmasına və xaricdən risklərin təkrar sığortaya qəbul edilməsinə səbəb ola bilər.

Azərbaycanın sığorta bazarının dünya sığorta sistemində integrasiyasının və milli kapitalın axınına maneçilik törədən mexanizmlərin optimal nisbətinin tapılması olmalıdır. Bunun üçün də ilk növbədə insanların şüurunda sığortanın vacibliyi, onun üstün cəhətləri, sosial- iqtisadi mahiyyəti barədə dönüş yaratmaq lazımdır.

əhalinin müəyyən hissəsi öz şəxsi həyatı və əmlakı haqqında düşünmür, bu barədə ancaq dövlətə ümid bəsləyir, təbii fəlakət və gözlənilməz hadisələrnəticəsində dəymiş zərərin ödənilməsi sahəsində respublika büdcəsinə ağır yük düşür. Bunun üçün də əhalini sığorta barədə maarifləndirmək lazımdır. Sığorta şirkətlərinə hər hansı bir vətəndaş müraciət etdikdə onlara bəzi hallarda tam informasiyalar verilmir. Bəzi vətəndaşlar imzaladıqları sənəd-lərin mahiyyətini belə bilmirlər. 9 milyon əhalisi olan Azərbaycanda sığorta bazarı onsuzda məhduddur. Bu cür məlumatsızlıqlar isə bu bazarı daha da məhdudlaşdırır. Yəni vətəndaş sığorta müqaviləsi bağlayarkən müqavilə

bağlanılan sığortanın konkret növü üzrə tam informasiya verilməli, sığorta müqaviləsinin necə tərtib olunduğu, orada hansı müddəaların əks olunduğunu çatdırmalıdırlar. Bu vəzifə isə birinci növbədə sığorta şirkətlərinin üzərinə düşür.

Azərbaycan Respublikası sığortaçılarının əməkdaşlığı milli və iqtisadi mənafeləri nəzərə almaqla könüllülük və bərabərlik prinsipi əsasında qurulmalıdır. Bu istiqamətdə mühüm vəzifələrdən biri Azərbaycan və beynəlxalq sığorta bazarının əməkdaşlığının daha da inkişafı və dərinləşdirilməsidir.

Sığorta bazarında mövcud olan problemlərdən biri də dövlətin sığorta bazarında xarici kapitalın axınına qoyduğu qadağadır. Halbuki, sığorta bazarına xarici kapitalın sərbəst axını yerli sığorta şirkətlərinin kapitalla təmin olunmasına, bazarda canlanmanın yaranmasına, rəqabət mühitinin genişlənməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olar.

Maliyyə sektorunda sığorta bazarı digər sektorlarla müqayisədə az inkişaf edib. O da ondan ibarətdir ki, maliyyə sektorunda sığorta ödənişlərinin payı olduqca azdır. Maliyyə sektorunda inkişaf daha çox bank sahəsində müşahidə olunub. Baxmayaraq ki, Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə də dövlət səviyyəsində sığorta xidmətləri göstərilirdi. Lakin bu, bütövlükdə sığorta bazarının inkişafına gətirib çıxarmadı. Ümumilikdə inkişaf etmiş ölkələrdə sığorta bazarı həlledici əhəmiyyətə malikdir. Yalnız ABŞ-ın sığorta bazarı Birləşmiş Ştatların ümumi daxili məhsulunun 9 faizinə qədərini verir. Eyni zamanda, Avropa Birliyi ölkələrində sığorta sektorunda əldə olunan gəlirlər ümumi daxili məhsulun 10 faizindən artığını verir. Azərbaycanda sığorta ödənişlərinin ÜDM-dəki payı 1% təşkil edir.

Sığorta sektorunun zəif inkişaf etməsinin bir sıra obyektiv və subyektiv səbəbləri var. Obyektiv səbəb ondan ibarətdir ki, MDB ölkələrinin əksəriyyətində məhz sığorta sektoru zəif inkişaf edib. Bir neçə ölkə, o cümlədən Rusiyada son vaxtlar sığorta sektorunun inkişafı müşahidə olunur. Ancaq digər MDB ölkələrində sığorta bazarı zəif inkişaf etməklə yanaşı, həm də olduqca həssasdır. Bu da ondan irəli gəlir ki, SSRİ

dövründə sığorta münasibətləri ciddi inkişaf etməmişdi. Sığorta xidmətlərini yalnız dövlət sığorta şirkətləri həyata keçirirdi. Həmçinin, sığorta xidmətləri məcburi xarakter daşıyırdı. Və bu da, təbii ki, azad bazar iqtisadiyyatı şəraitində işləyən sığorta şirkətləri üçün müəyyən problemlər yaradırdı. İşlənmiş bu mövzu Azərbaycanda sığorta işi və sığorta bazarına aid olan problemlərin həll edilməsində mühüm rol oynayacaq.

II FƏSİL. Azərbaycanca dövlət və bələdiyyə sığortasının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi.

2.1. Azərbaycanca dövlət sığortasının tətbiqinin müasir formaları və onların təhlili.

Azərbaycan Respublikasında sığortanın tarixi iki əsrdən bir qədər azdır. Həmçinin inkişaf səviyyəsinə görə də sığorta sahəsi dünya səviyyəsindən geridə qalmaqdadır. Ancaq son illərdə sığorta sahəsində inkişaf sürəti artmaqdadır. Azərbaycanda sığorta işinin təşkili dövrünün sosial və iqtisadi tələblərinə əsasən hər zaman təkmilləşdirilmiş və yenidən qurulmuşdur. Sığortanın hal-hazırda fəaliyyətdə olan əsasları 1958-ci ildə qoyulmuşdur və otuz il ərzində dövlət sığortasında həqiqətən də böyük iqtisadi və sosial əhəmiyyət kəsb etmiş dəyişikliklər, irəliləyişlər baş vermişdir. Sığortanın ölkəmizin əhatə dairəsinə aid edilməsi yeni yeni könüllü sığorta növlərinin inkişafına, bu növlər üzrə əməliyyatların həcmnin artmasına təkan vermişdir. Ancaq, müttəfiq olan respublikaların dövlət sığortasındakı tam müstəqillikləri çox sürməmiş və 1968-ci il tarixindən etibarən dövlət sığorta sistemi ittifaq-respublika əhəmiyyətli orqana çevrilmişdir.

Yenidənqurma şəraitində regionların və rayonların tam təsərrüfatının hesabı və özünümaliyyələşdirmə prinsipinə keçməsi bütün maliyyə-kredit sisteminin, həmçinin dövlət sığortasının həmin prinsiplərə uyğun olaraq qurulmasını tələb etmişdir.

Ölkəmizdə və demək olar ki, hər bir regionda sığortanın müvəffəqiyyətli inkişafı onun müstəqil fəaliyyəti ilə əlaqədardır. Dövlət sığortası münasibətləri inhisarlaşdırma və əksinhisar prinsiplərinin əsasında təkmilləşdirilməlidir. Azərbaycanın ərazisi daxilində sığorta obyektlərini və növlərini müstəqil müəyyən etmək, elmi hesablamalara əsaslanmaqla qiymət dərəcələrinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində ona tam olaraq sərbəstlik verilmişdir. Azərbaycanda yeganə, müstəqil sığorta sisteminin yaradılması, onu dünya münasibətləri sistemindən ayırmamalıdır. Sığortanın təkmilləşdirilməsi

"Sığorta haqqında" qanuna müvafiq dövlət sığortası ilə yanaşı kooperativ, səhmdar, qarşılıqlı sığorta münasibətlərinin inkişafında şərait yaradılmasını tələb edir. Keçmiş Sovet Sosialist Respublikalarında olduğu kimi, Sovet hakimiyyəti illərində ölkəmizdə də dövlət sığorta sistemi təşkil olunmuşdur. Ölkəmizdə sığortanın inkişafında müəyyən rol oynamış Azərbaycan SSRİ Dövlət Baş İdarəsi və həmçinin SSRİ "Inqosstrax"-nın Bakı şöbəsi fəaliyyət göstərirdi. Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra isə 1922-ci il tarixindən etibarən bütün SSRİ-də sığorta işi dövlət inhisarına alındı. Bu dövrlərdə əhali üçün göstərilən sığorta xidmətləri məhdud xarakter daşıyırdı və daha dəqiq desək, dövlət sosial təminat sisteminə əlavə kimi fəaliyyət göstərirdi. Müasir dövrümüzə qədər dövlət sığortasının inkişafında müvəffəqiyyətlərlə yanaşı çox böyük ayrılıqlar da baş vermişdir. Buna misal olaraq 30-cu illərdə ölkəmizdə mövcud olan kooperativ və səhmdar fondları inzibati yolla ləğv olunmuş və onun yerində dövlət sığortası yaradılmasını demək olar. Bu hadisə də sığorta sistemində rəqabətin olmaması və obyektiv inkişafın ləngiməsinə səbəb olmuşdur. 1923-cü ildən etibarən ölkəmizdə dövlət sığortası aparılmağa başlamışdır. Sığorta işinə Azərbaycanda Dövlət Sığortası İdarə Heyəti rəhbərlik edir. Yerlərdə isə sığorta agentlikləri öz fəaliyyətlərini həyata keçirirlər.

Kooperativ sığorta Sentrsoyuzun istehlak kooperasiyası vasitəsilə həyata keçirilirdi və 1931-ci ildən bəri onun fəaliyyətinə son qoyuldu. Bu hadisədən sonra sığorta əməliyyatları dövlət sığortasında cəmlənməyə başladı. 80-ci illərin sonlarına qədər ölkədə sığorta iki sığorta təşkilatının AR-nın Dövlət Sığorta Şirkətinin və Sovet Sosialist Respublika İdarəsinin xarici dövlət sığorta təşkilatının Bakıdakı şöbəsinin inhisarı altında idi. Bu təşkilatların fəaliyyət dairəsi qanunvericilik tərəfindən bölüşdürülmüşdür.

Ölkəmizdə sığorta işinin müstəqil inkişafı 1990-cı ildən sonra başladı. 1991-ci ildə isə AR-nın Nazirlər Kabinetinin yanında Dövlət Sığorta Nəzarəti yaradıldı. Yaranan bu təşkilatın vəzifəsi ölkədə sığorta xidmətləri bazarının inkişafının

tənzimlənməsi, sığortalıların və sığortaçıların eyni zamanda da dövlət mənafeyinin müdafiəsi, metodiki rəhbərliyin həyata keçirilməsi, müvafiq normativ hüquqi sənədlərin hazırlanması və s. olmuşdur.

Bütün sığorta cəmiyyətləri öz nizamnamələri əsasında fəaliyyət göstərirlər. Bu nizamnamələrin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, sığorta cəmiyyətləri kooperativ, dövlət, xüsusi mənşəli olurlar. Dövlət tərəfindən yaradılan və milliləşdirilən cəmiyyətlərə dövlət sığorta cəmiyyətləri deyilir. Xüsusi kompaniyalar bir sahibkara və yaxud da onun ailəsinə aid olurlar. Digər qalan sığorta cəmiyyətləri isə əsasən korporativ mənşəli olurlar. Yerinə yetirdikləri xarakterdən asılı olaraq sığorta cəmiyyətləri beynəlxalq, qarışıq və daxili cəmiyyətlərə ayrılırlar. Maliyyə kapitalı sistemində sığorta cəmiyyətləri böyük yığım qabiliyyətinə malikdirlər yəni, onlar müəssisə və əhalinin vəsaitini sığorta fondunda təmərküzləşdirirlər.

Müasir dövrdə sığorta cəmiyyətləri dövlətin qiymətli kağızlarının əsas hissəsini özlərinin əllərində cəmləşdirmişlər. Onlar sənaye, nəqliyyat, mənzil tikintisi, pərakəndə ticarət və iqtisadiyyatın digər sahələrində irihəcmli uzunmüddətli investisiyalar yerləşdirir və əldə etdikləri gəlirlərinin əsas hissəsini bu əməliyyatlardan qazanırlar. İnvestisiya əməliyyatlarında onların maliyyə kredit sistemi və ticarət sənaye firmaları ilə sıx iqtisadi təsərrüfat əlaqələri formalaşır.

Azərbaycan Respublikasında sığorta fəaliyyətini aparmağa lisenziya almış ən iri sığorta şirkəti Azərisığortadır. Bu şirkət qədim və tam olaraq etibarlı dövlət sığorta şirkətidir. Şirkətin Azərbaycanın bütün yerlərində filialları mövcuddur.

Dövlət sığorta şirkətləri hüquqi şəxs statusuna malikdirlər və öz fəaliyyətlərində nisbətən müstəqildirlər, həmçinin təsərrüfat prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərirlər. Onların gəlir və xərclərə görə maliyyə planını sərbəst tərtib etməklə, ştat siyahısını və göstəricilərini təsdiq edirlər. Səhmdar və özəl sığorta şirkətləri sığorta xidmətlərinin həcminə, nizamnamə kapitalına görə xeyli kiçikdirlər. Sığorta müqaviləsi yazılı formada olmalıdır və bu formada olmazsa müqavilə etibarsız sayılır. Burada icbari

dövlət sığortası istisnadır. AR-nın Mülki Məcəlləsinə müvafiq olaraq, tərəflərin öz aralarında razılaşmalarına əsasən müqavilə başqa şərtlər altında da göstərilə bilər. Sığorta müqaviləsinin bağlanması üçün sığortalı müqavilə bağlamaq niyyəti barəsində sığortaçıya yazılı şəkildə təklif verir, ya da bu məqsədini şifahi olaraq bildirir. Müqavilə və ya qanunla başqa hal nəzərdə tutulmuşdursa, sığorta müqaviləsi müqavilənin bağlandığı gün qüvvəyə minir.

Azərbaycanda dövrün iqtisadi və sosial tələblərinə uyğun olaraq sığortanın təşkili hər zaman yenidən qurulmuş və təkmilləşdirilmişdir. Sığortanın hazırda fəaliyyətdə olan əsasları 1958-ci il tarixində qoyulmuşdur. Son illər ərzində dövlət sığortasında böyük iqtisadi və sosial əhəmiyyət kəsb edən irəliləyişlər, dəyişikliklər baş vermişdir¹.

Sığortanın ölkəmizin əhatə dairəsinə aid olunması yeni könüllü sığorta növlərinin inkişafına, onlar üzrə əməliyyatların həcmnin artmasına təkan vermişdi. Lakin, müttəfiq respublikaların dövlət sığortasındakı tam olaraq müstəqilliyi uzun sürməmişdir. Dövlət sığortası sistemi 1968-ci il tarixindən etibarən ittifaq-respublika əhəmiyyətli orqana çevrilmişdir.

Yenidənqurma şəraitində bazar iqtisadiyyatında regionların, rayonların tam təsərrüfat hesabı və özünümaliyyələşdirmə prinsipinə keçməsi bütün maliyyə-kredit sisteminin, həm də dövlət sığortasının həmin prinsiplərə uyğun şəkildə qurulmasını tələb etmişdi².

Öz fəaliyyətlərini əlaqələndirməkdən ötrü sığortaçılar, üzvlərin mənafeələrini qorumaq və birgə proqramlarını həyata keçirmək üçün AR-nın qanunvericiliyinə uyğun olaraq ittifaqlar, assosiasiyalar və başqa birliklər yarada bilərlər. Bu yaranan birliklər sığortanın fəaliyyəti ilə bilavasitə məşğul olmaq hüququna malik deyillər.

¹ http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_126.doc

² http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_126.doc

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sığorta Nəzarətində sığorta birlikləri hüquqi şəxs kimi qeydiyyatdan keçdikdən daha sonra öz nizamnamələrinə əsasən fəaliyyət göstərirlər³.

Sığorta sistemi Azərbaycan Respublikasının heç də az əhəmiyyət kəsb etməyən tərkib hissələrindən biridir. Sığorta külli məbləğdə maliyyə resursları toplamağa imkan verir, təsadüfi baş verən hadisələr nəticəsində vətəndaşlara və təsərrüfatlara dəymiş zərərin ödənilməsində mühüm rola malikdir. Ölkəmizdə hər cür şərait olmasına baxmayaraq, könüllü sığorta növlərinin inkişafına görə həm dünya, həm də keçmiş ittifaq respublikaları aralarında belə geridə qalıraq⁴.

Sığorta sisteminin geridə qalma səbəblərindən biri inhisarçılıqdır. İnhisar şəraitində sığorta fəaliyyəti bir qrup adamın əlində cəmləşir. İnzibati-amirlik sistemi şəraitində inhisarçı rolunda dövlət çıxış edir və heç bir alternativ özəl sığorta fəaliyyətinə imkan verilmir. Sığorta bazarında dövlətin inhisarı hələ də qalmaqdadır. Hər hansı bir dövlət təşkilatında çalışanların məcburi sığortasını Azərsığorta dövlət şirkəti həyata keçirir.

Bazar iqtisadiyyatının formalaşdırılmasında sığorta nəzarəti hüququnun tam və hərtərəfli formalaşdırılması dövlətin əsas vəzifələrindən biridir. Sığorta nəzarəti hüququnun formaları və məqsədi "Sığorta haqqında" AR-nın Qanununda müəyyən olunmuşdur.

Dövlətin əsas vəzifələrindən biri bazar iqtisadiyyatının formalaşmasında sığorta nəzarəti hüququnun tam və hərtərəfli formalaşdırılmasıdır. Sığorta nəzarəti hüququnun formaları və məqsədi "Sığorta haqqında" AR-nın Qanununda müəyyən olunmuşdur.

Bu əsasən sığortaçılar tərəfindən qüvvədə olan qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilməsinin təmin edilməsindən, sığorta xidmətlərinin səmərəli surətdə inkişaf etdirilməsindən, sığortalıların, sığortaçıların, digər maraqlı şəxslərin, habelə dövlətin

³ http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_126.doc

⁴ http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_126.doc

hüquq və mənafelərinin müdafiə edilməsindən ibarətdir. Sığorta nəzarəti hüququnun əsasını Azərbaycan Respublikasının «Sığorta haqqında» Qanununda, Prezidentin Fərmanlarında, Nazirlər Kabinetinin qərarlarında və digər normativ hüquqi aktlarda müəyyən edilmiş inzibati normalar təşkil edir. İnzibati hüquq sığortaçıları, sığorta brokerləri və dövlət arasındakı münasibətləri tənzimləyən sığorta təşkilatlarının fəaliyyət göstərməsinə nəzarət edilməsinin mühüm alətidir.

Sığortaçının fəaliyyətinə cari nəzarət sığortaya dövlət nəzarəti orqanı tərəfindən yerinə yetirilir. Bu zaman sığortaçı tərəfindən maliyyə əməliyyatlarının, həmçinin sığorta ehtiyatlarının yaradılması ilə əlaqədar əməliyyatları aparması, sığorta ehtiyatlarının örtən aktivlərinin yerləşdirilməsi, normativlə müəyyən olunmuş normadan az olmayan miqdarda sərbəst aktivlərin mövcud olmasını təmin etmək, habelə verilən lisenziyanın göstərilən fəaliyyətə müvafiq olması nəzarət predmetidir.

Sığortanın fəaliyyətinə nəzarət funksiyası 1991-ci il tarixindən etibarən yaradılmış və onun hüquqi statusu, təbəçiliyi, maliyyələşmə sistemi düzgün formalaşdırılmadığı üçün nəzarət funksiyalarının icra edilməsi səmərəli olmamışdır. MDB ölkələrində eyni zamanda da bütün beynəlxalq cəmiyyətdə onu beynəlxalq nəzarət orqanlarından təcrid etmişdir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasında aparılan müvafiq fərmanı ilə sığortaya dövlət nəzarəti funksiyası 2001-ci il tarixinin aprel ayından AR-nın Maliyyə Nazirliyinə həvalə edildi. Bu fərman ölkəmizdə sığortanın inkişaf etməsi istiqamətində həyata keçirilən ən əhəmiyyətli tədbirlərdən biri oldu. Həmçinin bu da milli sığorta bazarında sığorta təşkilatları tərəfindən aparılan sığorta xidmətləri işinin dünya standartlarına uyğun inkişaf etdirilməsindən ötrü daha geniş imkanlar yaratdı.

Hal-hazırda sığortanın fəaliyyətinə nəzarəti AR-nın Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti şöbəsi həyata keçirir. Qısadılmış olaraq bu orqanın adı "Azsığortanəzarət" adlandırılır. Bu şöbə sığorta fəaliyyətinin lisenziyalasdırılmasından

başqa, sığorta qanunvericiliyinin dəyişdirilməsi və ona əlavələrin olunması üçün təkliflər, sığorta bazarının bütünlüyünə və gələcəkdə onun inkişafına təsir göstərən qanunlar və qanunvericilik aktlar hazırlayır.

1991-ci il tarixində Azərbaycanda dövlət sığorta şirkəti yaradıldı. 1992-ci il tarixindən etibarən Azərbaycan Dövlət Sığorta Şirkəti olaraq adlandırılırdı və "Azərsığorta" kimi fəaliyyətini davam etdirdi. "Azərsığorta" hal-hazırda ölkənin bütün ərazilərində fəaliyyətini davam etdirir. Bu şirkət 80 sığorta agentliyinə malikdir. Baş ofis paytaxt Bakıda yerləşmişdir və ölkənin bütün rayon və şəhər agentlikləri ilə kompüter, teletayp və telefon əlaqəsinə malikdir.

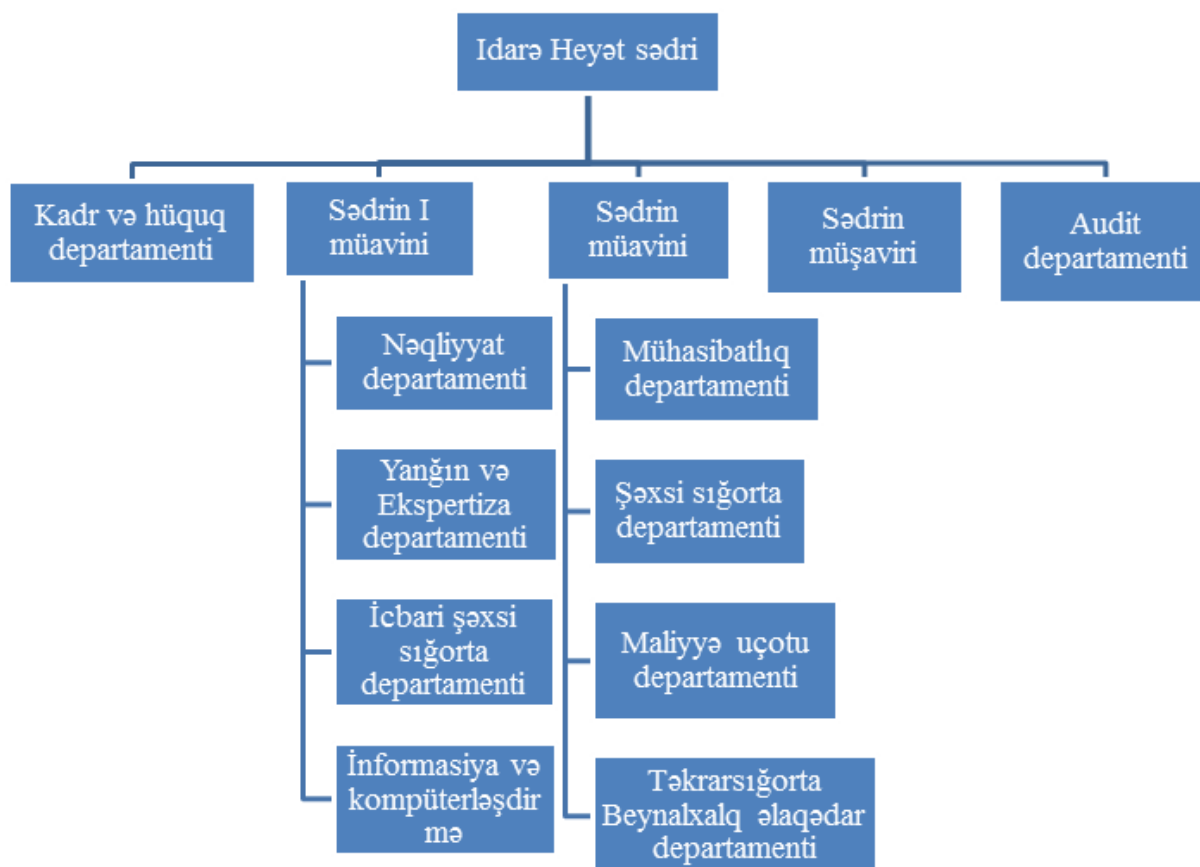
Azərbaycan Respublikasında sığorta şirkətləri, bir sıra xarici broker və sığorta şirkətlərinin nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərirlər və "Azərsığorta" daim onlarla əməkdaşlıq edir. Keyfiyyətli və çoxlu növlər üzrə köməklik göstərmək üçün sığorta xidmətlərinin üzərində çalışır. Dövlət sığorta şirkəti olan "Azərsığorta" Respublikada fəaliyyət göstərən sığorta şirkətlərinin ilk onluqlar siyahısına daxildir və birincidir. Sığortaçı kimi maliyyə imkanlarına malik olması, onun sığorta əməliyyatlarında iştirakı və onların rentabelliyyənin qorunub saxlanması və risklərin aparılmasında geniş imkanlar yaradır. Eyni zamanda başqa ölkələrin sığortaçıları ilə əlaqələrini genişləndirir⁵.

"Azərsığorta" Dövlət Şirkəti sığorta proseslərinin inkişaf etdirmək peşəkar mütəxəssislərin yetişdirməsi, sığorta proqramlarının muasir və beynəlxalq tələblərə uyğun qurulması, təkmilləşdirilməsi təklif edir və muasir informasiya texnologiyaları əsasında biznes proseslərinin avtomatlaşdırılması qarşısına keyfiyyət siyasəti kimi qoymuşdur. Bundan başqa şirkət müştərilərinin sosial müdafiəsinin zəruriliyini onlara göstərən xidmətlərin səviyyəsini təmin edir. Bunlara əsasən şirkət keyfiyyət siyasətində işlərin qurulması ISO standartlarına uyğun olaraq qurmuş, və ISO 9001 və 2010 sertifikatlarına malikdir. Şirkətin keyfiyyət siyasətinə fəaliyyətinin yerli sığorta

⁵ <http://www.azersigorta-az.com/az/tarix.htm>

fəaliyyətinin inkişafına yönəltmək, beynəlxalq səviyyədə qəbul olunması məqsədi ilə fəaliyyətini beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq və.s daxildir.

Şirkətin strukturu aşağıdakı kimidir ⁶:

Bazar islahatları ərəfəsində Azərbaycanda dövlət sığorta sistemi aşağıdakı kimidir:

⁶ <http://azersigorta.az/az/page>

Azərbaycan Dövlət sığortası			
İcbari sığorta		Könüllü sığorta	
Vətəndaşlar	Müəssisə və təşkilatlar	Əmlak	Şəxsi
- Sərnişinlərin bədbəxt hadisələrdən sığortası - Vətəndaşlara məxsus əmlakın sığortası	- İcarəyə verilmiş dövlət əmlakının sığortası - Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin əmlakının sığortası	- Vətəndaşların mülkiyyətində olan əmlakın sığortası • Tikililər • Ev əmlakı • Nəqliyyat vasitələri	-Həyat sığortası • qarışıq • ölümə qarşı • müəyyən yaşadək -uşaqların sığortası -bədbəxt hadisələrdən sığorta

Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətində icbari və könüllü sığortalar üzrə sığorta sinifləri mövcuddur.

İcbari sığorta üzrə sığorta sinifləri aşağıdakılardır:

- Yangın sığortası
- Dövlət qulluqçularının sığortası
- AR-nın xarici ölkələrlə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində qulluq edən şəxslərin sığortası
- Auditorun mülki məsuliyyətinin sığortaları
- Nəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyət sığortası
- Sərnişinlərin icbari sığortası
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Deputatlarının statusu
- Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanlarının işçilərinin dövlət sığortası
- Hərbi qulluqçuların dövlət şəxsi icbari sığortası
- Ekoloji sığorta
- AİDS – daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası

Könüllü sığorta üzrə sığorta sinifləri aşağıdakılardır:

- Hava nəqliyyatı vasitələrinin tam sığortası
- Kredit risklərinin sığortası
- Fiziki şəxslərə məxsus olan əmlakın sığortası
- İnşaat sığortası
- Kənd təsərrüfatı bitkilərinin, heyvanlarının, tikililərinin və s. əmlakların sığortası
- Yük sığortası
- Qiymətli əşyaların daşınmasının sığortası
- Üçüncü şəxslər qarşısında mülki məsuliyyət sığortası
- Neft və qaz yataqlarında kəşfiyyat və hasilat işlərinin aparılması sığortası
- Əmlakın yanğın və digər risklərdən sığortası
- İpoteka predmeti olan əmlakın sığortası
- Podratçıya məxsus olan qurğu və avadanlıqların sığortası
- Avtonəqliyyat vasitələrinin tam sığortası
- Su nəqliyyatı vasitələrinin sığortası
- Vətəndaşlara məxsus heyvanların sığortası
- Qiymətli əşyaların sığortalanması
- Elektron cihazların sığortası
- Yanğın və digər risklərlə əlaqədar gəlir itkisi sığortası
- Avtodaşıyıcıların və ekspeditorların mülki məsuliyyət sığortası
- Fərdi qəza sığortası
- Fərdi qəza və xəstəlik sığortası
- Tibbi sığorta
- Səyahət sığortası
- Xarici ölkələrə səfərə gedən vətəndaşların tibbi sığorta qaydaları
- İşəgötürənin məsuliyyətinin sığortası
- Bank risklərinin sığortası

- İpoteka kreditləri üzrə borcların fərdi qəza və əmək qabiliyyətinin itirilməsi risklərinin sığortası
- Dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin sığortası

Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətində aşağıdakı sığorta növləri mövcuddur:

Elektron cihaz və avadanlıqların sığortası - Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq respublika ərazisində fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərə və sahibkarlıq fəaliyyətinə lisenziya almış fiziki şəxslərə məxsus elektron cihazları, avadanlıqlar, qurğular sığorta olunur. Elektron cihaz sığortası - yanğın, partlayış, elektrik xəttində qısa qapanma, təbii fəlakətlər və üçüncü şəxsin qəsd hərəkəti nəticəsində dəymiş zərərə görə məsuliyyət daşıyır.

Əmlakın yanğın və ya digər risklərdən sığortası - Əmlakının könüllü sığorta müqavilələri bu qaydada nəzərdə tutulmuş şərtlər əsasında Azərbaycan Respublikası vətəndaşları, Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan xarici ölkə vətəndaşları və vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə bağlıdır. Sığorta müqaviləsi yalnız Azərbaycan Respublikası ərazisində qüvvədə sayılır. Sığorta etdirənə və onunla bir yerdə yaşayan ümumi təsərrüfatı birlikdə olan ailə üzvlərinə məxsus və həmin ailənin məişət və mədəni tələbatını ödəmək məqsədi ilə şəxsi təsərrüfatda istifadə üçün nəzərdə tutulan evləvazimatı əşyaları (ev əmlakı) sığortaya qəbul edilir. Ev əmlakının könüllü sığortası - sənədlərə, qiymətli kağızlara, pul nişanələrinə, əlyazmalara, foto - şəkillərə, dini ayin əşyalarına, kolleksiyalara, qədim və nadir əşyalara, rəsm əsərlərinə, qiymətli metallardan, qiymətli, yarımqiymətli əlvan (rəngli) daşlardan hazırlanmış məulatlara, kitablara və jurnallara, nəqliyyat vasitələrinin ehtiyat hissələrinə, tikinti matreallarına, arı ailələrinə, quşlara, xəz dərilili vəhşi və digər heyvanlara, otaq bitkilərinə, gül - delorativ bəzək bitkilərinə, əkmələrə, giləmeyvə və başqa əkmələrə (onların sitillərinə və toxumlarına), kosmetika və ətriyyat məmulatlarına, bütün növ ərzaq, yeyinti məhsullarına və yanacağa şamil edilmir. Əmlakının könüllü sığortası - yanğın, partlayış,

ildırım vurma, sel, leysan yağış, güclü külək, burulğan, qeyri adi qar, zəlzələ, sürüşmə, uçqun, qonşu otaqdan su keçmə, istilik sisteminin, su kəmərinin və kanalizasiya şəbəkəsinin qəzası, oğurluq, oğurluğa cəhd göstərilməsi ilə əlaqədar olaraq ev əmlakının zədələnməsi yaxud məhv olması hallarından aparılır.

İnşaat sığortası - Bu növ sığorta üzrə sığorta predmeti sığorta müqaviləsi üzrə sığortalanan əmlak mənafeələrinin aid olduğu əmlakdır. Sığortalanmış əmlaklara tikinti sahəsində olduqları və tikinti işləri aparıldığı zaman, əvvəlcədən bilinməyən və gözlənilməz səbəblərə görə dəyən ziyan və zərərlərə təminat verilir.

İpoteka predmeti əmlakın sığortası - Bu sığorta növü Azərbaycan Respublikası qanunlarının və digər normativ-hüquqi aktların tələblərinə müvafiq işlənib hazırlanmışdır və ipoteka predmeti olan əmlakın sığortası müqaviləsinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Sığorta obyektı sığortalının ipoteka predmeti olan əmlaka sahibliyi, ondan istifadəsi və ona sərəncam verməsi ilə bağlı olan əmlak mənafeələridir. İpoteka qoyanın mülkiyyətində olan daşınmaz əmlak və rəsmi reyestrə üzərində mülkiyyət hüquqları qeydə alınan daşınar əmlaklar: sahibkarlıq fəaliyyəti üçün istifadə olunan əmlak kompleksi; binalar, tikililər, qurğular, və qeyri-yaşayış sahələri; yaşayış evləri, mənzillər, bağ evləri sığortalana bilər.

Kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsullarının sığortası - Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq dövlət aktı olan kənd təsərrüfatı bitkilərinin istehsalçılarına məxsus kənd təsərrüfatı bitkiləri sığortanın obyektı sayılır. Bu növ könüllü sığorta üzrə sığorta məbləği kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsullarının son 5 ildə və ya ondan az müddətdə 1 hektar orta məhsuldarlığına, bazar qiymətinə və əkin sahəsinə görə müəyyən edilir.

Kənd təsərrüfatı müəssisələrinə məxsus heyvanların sığortası - Bu qaydalar qanunvericilik aktlarına əsaslanaraq mülkiyyət formasından asılı olmayaraq respublika ərazisində fəaliyyət göstərən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı ilə məşğul olan hüquqi şəxslərə məxsus heyvanların sığortası sahəsindəki münasibətləri tənzimləyir. Sığortanın

obyekti 6 aylıqdan yuxarı iribuynuzlu mal-qara, qoyun və keçilər; 1 yaşdan yuxarı at, dəvə, eşşəklər; 4 aylıqdan yuxarı donuz və xəzdərili vəhşi heyvanlardır.

Kənd təsərrüfatı binaları, tikililəri və s. əmlakların sığortası - Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq sığortalıya məxsus binalar, tikililər, qurğular, avadanlıqlar, inventarlar, xammal-materiallar, kənd təsərrüfatı texnikaları, hazır məhsullar və s. əmlaklar sığorta obyektı sayılır. Bu növ sığorta üzrə yanğın, tufan, partlayış, leysan yağış, dolu, ildırım vurması, zəlzələ, yer sürüşməsi, kənd təsərrüfatı texnikası və nəqliyyat vasitələrinin qəzası və üçüncü şəxsin qəsd hərəkətləri nəticəsində dəyən zərərlərin ödənilməsinə təminat verilir.

Qiymətli əşyaların daşınması sığortası - Azərbaycan Respublikasının "Sığorta haqqında" Qanununa uyğun olaraq mülkiyyət formasından asılı olmayaraq nəqliyyat firması vasitəsi ilə və ya mühafisə altında su, avtomobil, hava və dəniz yolu ilə daşınan hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus olan qiymətli kağızlar təminat məktubu, nəgd pul, külçə və başqa formalarda olan qiymətli daşlar, əlvan metallar və zinət əşyalarının sığortasını aparır. Bu qaydalarla daşınan qiymətli əşyaların sığortası sahəsindəki münasibətlərin tənzimlənməsi, sığorta müqavilələrinin bağlanması, sığorta haqlarının hesablanması və ödənişlərin verilməsini müəyyən edir. Qiymətli əşyalar daşınan zaman - yanğın, partlayış, üçüncü şəxsin qəsd hərəkəti, ildırım vurması, tufan, yol nəqliyyatı hadisələri və terrorçuluq hərəkətindən sığortalanmış sayılır.

Yük sığortası – yük sığortası üzrə sığortanın predmeti müqavilə üzrə sığortalanan əmlak mənafelərinin aid olduğu yük sayılır. Bu sığorta qaydaları ilə sığorta müqaviləsinin mövzusunə daxil olan yükün, müqavilədə göstərilən vaxt və ya daşıma müddəti ərzində müqavilədə göstərilən dəniz, avtomobil, hava nəqliyyat vasitələri və habelə dəmir yolu vasitəsilə daşınması və yaxud daşınması zamanı olan hansısa bir anbarda müvəqqəti olaraq saxlandığı zaman məruz qaldığı sığorta hadisələri nəticəsində dəyən ziyan və zərərlərə əlavə edilmiş xüsusi şərtlər daxilində təminat verilir.

Neft və qaz sığortası - Şirkətimiz neft və qaz quyularında tamamlanma və istehsalata hazırlıq işlərinin aparılması layihəsi üzrə sığorta proqramını da təqdim edir. Həmin layihədə quyuların ağzının yığılması, quyuların sınağı üçün müvafiq avadanlıq və modulların yığılması, sifarişçi ilə razılaşdırılmış intervalların perforasiyası, nasos-kompressor borularının, quyuların alət və avadanlıqların təminatı, fontan armaturunun yığılması, əlavə xətlərin çəkilməsi və quyuların ümumi xətlərə qoşulması, qazma məhlulunun su ilə əvəz olunması və aerizasiya yolu ilə filtr zonasına depressiya verilməsinə təminat verilmişdir. Bu sığorta növünün xüsusi strateji əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq, həm onşor (quruda), həm də ofşor (dənizdə) neft və qaz quyularında qazma işlərinin aparılması üzrə proqramın sığortası, o cümlədən, kompleks sığorta proqramına daxil olan quyuların qazması, istismarı, quyuların cari və əsaslı təmiri və s. üzrə sığortasıdır.

Fiziki şəxslərə məxsus olan heyvanların sığortası - Şəxsi mülkiyyət hüququnda vətəndaşlara məxsus olan heyvanların könüllü sığorta müqavilələri bu qaydada nəzərdə tutulmuş şərtlərlə bağlanır. Müqavilə üzrə - 6 aylıqdan yuxarı yaşda iribuynuzlu heyvanlar, 1 yaşdan yuxarı atlar, qoyunlar, keçilər və donuzlar sığortalana bilər. Heyvanların könüllü sığortası - onların xəstəliklər, həmçinin aşağıdakı təbii fəlakətlər və bədbəxt hadisələr: yanğın, partlayış, ildırım vurma, elektrik cərəyanının təsiri, gün yaxud isti vurma, zəlzələ, daşqın, uçqun, fırtına, qasırğa, boran, dolu, donma, boğulma, vəhşi heyvanların hücumu, zərərli otlar yaxud maddələr ilə qəflətən zəhərlənmə, ilanların yaxud zəhərli həşəratların sancması, suda batma, dərəyə düşmə, nəqliyyat vasitələrinin altına düşmə və başqa travmatik zədələnmələr nəticəsində tələf olması hallarından aparılır⁷.

Hava nəqliyyat vasitələrinin tam sığortası – bu sığorta üzrə sığorta predmeti müqavilə üzrə sığortalanan əmlak mənafeələrinin aid olduğu hava gəmisi aiddir. Hava gəmisi dedikdə onun korpusu, mühərrik sistemi, mexanizmləri, təchizatları və

⁷ <http://azersigorta.az/az/page/vetandaslara-mexsus-olan-heyvanlarin-sigortasi>

müqavilədə başqa vəziyyət nəzərdə tutulmayıbsa, hava gəmisi xüsusi məqsədlər üçün istifadə olunduğu halda bu məqsədlər üçün lazım olan adi cihazlar başa düşülür.

Su nəqliyyatı vasitələrinin sığortası - Bu sığorta növü üzrə dəniz və göldə hərəkət edə bilən gəmi və ya digər su nəqliyyatı vasitələrinə, yaxud onlarla əlaqədar sığorta etdirilə bilən digər əmlaklara sığorta şəhadətnaməsində göstərilən müddət ərzində dəyə biləcək ziyan və zərərlərə sığorta şəhadətnaməsinin şərtləri daxilində təminat verilir.

Gəmi sahiblərinin məsuliyyətinin sığortası – sığortalıya aid olan gəmilərin istismarı nəticəsində üçüncü şəxslərin əmlakına və yaxud da sağlamlığına dəyən zərərə görə sığortalının mülki məsuliyyəti sığorta olunur.

Səyahət sığortası - Sığorta olunanların sığorta müddəti ərzində Azərbaycan Respublikasının sərhəddindən kənarda olduqları zaman təsadüflük əlaməti daşıyan istisnalar arasında yer almayan xəstəliyə məruz qalması və bədbəxt hadisə nəticəsində zədə alması ilə əlaqədar tibbi yardım almaq məqsədi ilə tibb müəssisələrinə müraciətləri sığorta hadisəsi hesab olunur. Şirkət sığorta müddətində müqavilədə göstərilmiş ölkə ərazisində olan zaman baş vermiş hadisələrə məsuliyyət daşıyır.

"Azərsığorta" Dövlət Sığorta Şirkəti əsrin kontraktının sığorta xidmətləri üzrə operatoru sayılır. Kontrakta görə neftin çıxardılması və çatdırılmasında sığorta risklərinin paylaşdırılmasında, qəbulunda aktiv şəkildə iştirak edir.

1998-ci il tarixində ölkəmizdən keçməklə Avropa ilə Asiya arasında körpü roluna malik olan TRASECA proqramı çərçivəsində Avropa və Asiyanı birləşdirən böyük ipək yolunun bərpası üçün konfrans keçirilmişdir⁸.

Ölkəmizdən il ərzində avtomobil həmçinin də dəmir yolu ilə külli miqdarda yük tranzit olaraq daşınır. 2001-ci ildən etibarən Azərsığorta şirkəti daşınan yüklərin sığortasını həyata keçirir. Həmçinin İpək yolunun bərpası ilə bağlı olaraq yeni

⁸ <http://www.azersigorta-az.com/az/layiheler.htm>

investisiyaların daxil olması, yeni avtomobil və dəmir yollarının tikintisi üçün imkanlar yaratdı⁹.

Bundan başqa Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Şirkətinin sədri Məmməd Məmmədov sığortalılara xidmət mədəniyyətinin yüksəldilməsi və cari fəaliyyətində operativliyin təmin edilməsi məqsədi ilə yerli istehsalımız olan NAZLifan markalı avto nəqliyyat vasitələri almışdır.

⁹ <http://www.azersigorta-az.com/az/layiheler.htm>

2.2. Bələdiyyə sığortası üzrə beynəlxalq təcrübənin milli sığorta bazarında tətbiqi imkanları.

Müstəqil, dünyəvi, hüquqi, demokratik və unitar dövlət çərçivəsində qurub yaradan Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin yaradılması və təşəkkül tapması obyektiv zərurətdən irəli gələn bir qanunauyğunluqdur. Sosial-iqtisadi həyatımızın bütün sahələrində olduğu kimi, idarəçilik sahəsində də ciddi keyfiyyət dəyişiklikləri baş verir. İEÖ-rin çoxillik təcrübələri onu göstərir ki, hər bir ərazinin, regionun təbii və sosial-iqtisadi potensialından tam və səmərəli istifadə etmək, bu əsasda əhalinin maddi rifahını yaxşılaşdırmaq üçün tək-cə dövlət idarəçilik orqanlarının mövcudluğu kifayət deyildir¹⁰. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının da yaradılması və fəaliyyət göstərməsi zəruri və faydalıdır. Ona görə ki, yalnız özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyət göstərdikləri şəraitdə hər bir ərazinin sosial-iqtisadi imkanları araşdırıla və onlardan səmərəli istifadə edilməsi yolları konkret olaraq işlənib hazırlana bilər.

Bələdiyyələrin çox böyük gələcəyi vardır. Yaxın gələcəkdə bələdiyyələr yerli idarəedici bir qurum kimi daha geniş və daha faydalı fəaliyyət göstərəcəklər. Bunun üçün bələdiyyələrin yaranma tarixini, səbəblərini və bu sahədə ayrı-ayrı demokratik ölkələrin çoxillik iş təcrübəsini dərinlən öyrənmək lazımdır.

Bələdiyyələr ölkəmizdə yerli özünüidarəetmə orqanları kimi yenicə fəaliyyətə başlamışlar. Bu sahədə yüzillik tarixə malik olan ölkələrin zəngin təcrübəsindən bəhrələnmək respublikamızda fəaliyyət göstərən hər bir bələdiyyə üçün çox vacib və əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda da bələdiyyə sığortası olan ölkələrin təcrübəsindən də yararlanmaq əhəmiyyətlidir. Doğrudur, hər bir bələdiyyənin özünəməxsus xüsusiyyətləri, imkanları və problemləri vardır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq tarix boyu sınaqlardan keçmiş təcrübə həmişə çox dəyərli nümunədir və istifadə etmək üçün çox dəyərli mənbədir.

¹⁰ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

Bələdiyyə sığortası Azərbaycan Respublikasında inkişaf etməmişdir. Bu sahəni inkişaf etdirmək üçün bələdiyyə sığortası üzrə beynəlxalq təcrübəni araşdırıb, milli sığorta bazarında tətbiq etmək məqsəduyğundur.

Bələdiyyə sığortası Avropa ölkələrində və Amerika Birləşmiş Ştatlarında geniş yayılmış və inkişaf etmişdir. Məhz buna görə də, Avropa Bələdiyyə Sığortası Qrupu (EMİG - European Munisipal Insurance Group) yaradılmışdır. Bu qrupun məqsədi yerli hakimiyyətdə sığorta haqqında məlumat mübadiləsini təşviq etmək və beləliklə, mövcud sığorta xidmətlərini yaxşılaşdırmaqdır.

Hal-hazırda Avropa Bələdiyyə Sığortası Qrupunun (European Munisipal Insurance Group) tərkibində 5 ölkədən üzv var: Almaniya, Belçika, Fransa, İrlandiya, İsveçrə. Qrupa daxil olan hər bir üzv tərəfindən il ərzində seminarlar təşkil olunur. Adətən, seminar keçiriləcək şirkət öz strukturunda, biznes və istənilən son hadisələr haqqında təqdimat verir. Bütün üzvləri öz milli sığorta bazarında mövcud vəziyyəti, onların şirkətinin mövqeyini və üzvlərinə maraqlı ola biləcək hər hansı yeni milli qanunvericiliyi məlumat verirlər. Qrup üzvləri daha sonra birgə maraq doğuran məsələləri müzakirə edirlər.

En çox maraq kəsb edən mövzularına isə dövlət satınalmaları, risklərin idarə edilməsi, ödəmə qabiliyyəti, tibbi peşə məsuliyyətinin sığortası, yeni texnologiyalar və avtomobil sığortası, brokerlərin rolu və səhiyyə daxildir. Bundan başqa, işçi qrupunun iclası Brüsseldə EMİG (Avropa Bələdiyyə Sığortası Qrupu) katibliyində fevral ayında keçirilir. Avropa Bələdiyyə Sığortası Qrupu üzvləri ikitərəfli və ya çoxtərəfli əsasda əməliyyat mübadiləsi qurmaq və ya inkişaf etdirmək üçün bir platformadır.

EMİG-in üzvü olmaqla bütün Avropada yerli hakimiyyət orqanlarının tələbatının ödənilməsi, xüsusi ilə qarşılıqlı sığorta sektorunun gücünü təmin etməyə imkan verir.

Yerli hakimiyyət orqanlarının ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəlmiş güclü qarşılıqlı sığorta sektoru Avropada bütün vətəndaşların rifahı üçün mühüm əhəmiyyət

kəsb edir. Belə ki, EMİG-in üzvləri Avropa xalqını dəstəkləyən real və nəzərəçarpan rol oynayır. Bu üzvlər düşünürlər ki, birgə işləyərək məqsədlərinə daha tez çatırlar.

İllik EMİG konfransı EMİG-in Prezidenti tərəfindən keçirilir. Bütün üzvlərinə bu çoxgünlük konfrans boyu söhbət və müzakirələr öz töhfəsini verir. Xarici çıxışlarda mübahisələr, söz və informasiya mübadiləsinin yaradılmasında yardım göstərməyə maraqlandıran mövzularda fikir və ideyalar verməyə dəvət olunurlar və s. İllik EMİG Konfransı ilə yanaşı, işçi qrupu bir sıra görüşləri il ərzində keçirilir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında bələdiyyə və bələdiyyə sığortası – qraflıqlar, bələdiyyələr, məktəb dairələri və nəhayət xüsusi dairələr Amerika Birləşmiş Ştatlarında əsas yerli özünüidarəetmə orqanlarıdır.

Ştatların bölündüyü inzibati ərazi vahidləri qraflıq adlandırılır. Onların sayı, ərazilərinin sahəsi və əhalisinin sayları hər bir ştatda müxtəlif cürdür. Qraflıqlar özlərinin qanunvericilik aktlarını qəbul etmək hüquqları yoxdur, onlar ştatların qanunvericiliklərini öz ərazilərinə həyata keçirməlidirlər.

Əhalinin seçmiş olduğu şuralar qraflıqların idarəçilik orqanlarıdır. Bu şuraların səlahiyyətləri və təşkil olunması qaydası ştatların konstitusiya və qanunları ilə müəyyən olunur.

Onların özlərinin təyin etdikləri vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinə nəzarət etmək və onların fəaliyyətlərini istiqamətləndirmək qraflıqlar şurasının fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətləridir¹¹.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında şəhərlər əsasən bələdiyyələr tərəfindən idarə edilir. Bu bələdiyyələr əsasən ABŞ iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərən korporasiyalarla bir sıra ümumi cəhətləri olan bələdiyyə korporasiyalarının qanuni hüquqlarına malikdirlər. Bələdiyyələr mülkiyyətə sahib olub, mülkiyyəti alıb və ya sata bilər, ayrı-ayrı təşkilatları məhkəmə qaydasında təqib edə bilər və özlərinin

¹¹ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

hərəkətlərinə görə məhkəmədə cavabdehlik daşıya bilərlər, müxtəlif müqavilələr bağlaya bilərlər və s.

Korporasiya hüquqları olmayan qraflıqların idarəetmə orqanlarından əsas fərqi məhz bundadır. Şəhər öz bələdiyyə idarəsini vətəndaşlardan bir qrupuna bələdiyyə korporasiyası hüquqları verilməsi haqda ştat hökumətinə xahişlə müraciət etməsindən sonra qazanmış olur. Bu formada xahiş sakinlərin yerli hakimiyyətdən, mövcud olan şəhərin yerləşdiyi ərazinin idarəetmə orqanlarından ala biləcəklərindən daha çox şey əldə etmək meyli ilə izah edilir¹².

İri şəhər və yaxud qəsəbə hər biri qanunverici və icraedici funksiyaları yerinə yetirən idarəetmə orqanlarına malikdir. Hər bir bələdiyyə yanğın hadisəsindən mühafizə və polis mühafizəsini, kanalizasiya sistemlərinin fəaliyyətini təmin edir eyni zamanda da səhiyyə və sığorta sahəsində tədbirlər həyata keçirirlər. İri şəhərlərin həmiyyətləri burada yaşayan sakinləri üçün kitabxanalar, muzeylər, parklar, tamaşa salonları, üzgüçülük hovuzları və s. ilə təmin edirlər.

Ştat hakimiyyətinin qəbul etdiyi xartiya ilə şəhər hakimiyyətinin quruluşu müəyyən olunur. Xartiyada şəhərin əsas vəzifəli şəxsləri sadalanır. Onların səlahiyyətləri seçilmə və ya təyin olunması qaydaları və qarşılıqlı münasibətləri müəyyən olunur. Burada şəhərin coğrafi sərhədləri təyin olunur və müəyyən olunur ki, şəhər hakimiyyəti nələri edə bilər və ya tərsinə. Ölçüsünə görə müxtəlif olan şəhərlər üçün nümunə xartiyalar işlənmişdir. Şəhərlərin həyatını təkcə xartiyalat deyil, həmçinin ştatların şəhərlərə tədbirləri həyata keçirmək üçün icazə verən və ya əksinə qadağan edən digər qanunları tənzimləyir¹³.

Yerli özünüidarənin ən çox saylı forması dairələrdir. Məktəb üçün olan dairələr məktəbə rəhbərlik etmək, onları maliyyələşdirmək üçün, xüsusi dairələr müxtəlif

¹² http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

¹³ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

funksiyaları yerinə yetirmək üçün yaradılır. Bunlara yanğından mühafizə, su təchizatı, mənzil tikintisi və s. aiddir.

İdarəçilik orqanlarının göstərmədiyi xidmətləri göstərmək üçün adətən, bu dairələr təşkil edilir. Adətən dairələr xüsusilə də məktəb dairələri fəaliyyətin bu və ya digər sahəsini siyasət dairəsindən çıxarmaq məqsədilə yaradılır.

Ştatların qanunvericilik yığıncaqlarının qərarı ilə məktəb dairələri və xüsusi dairələr yaradılır. Onlar maliyyə müstəqilliyindən istifadə edirlər. Vergi qoymaq, göstərdikləri xidmətlərə görə mükafat almaq, istiqraz buraxmaq hüququna malikdirlər. Məktəb və xüsusi dairələr mövcud olduqları ərazidə digər idarəetmə orqanları ilə əlaqələr yaratmadan fəaliyyətlərini göstərirlər¹⁴.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında bələdiyyə sığortanın aparıcı təchizatçısıdır.

Fransada – bələdiyyələrin iş təcrübəsi regional, yerli idarəetmə və özünüidarə yerli orqanlar sistemi inzibati ərazi bölgüsünə uyğun olaraq qurulmuşdur. Seçkili olan orqanlar kommunalarda, departamentlərdə və regionlarda mövcuddur. Ərazi təşkilinin əsası kommunalardır və sayları 36 minə yaxınlaşmışdır. Bələdiyyə şurası və icra hakimiyyəti orqanı olan mer kommunaları idarə edir, onların əmlakına sərəncam verir, bəzi zəruri olan xidmətləri yaradır. Bu zəruri xidmətlərə misal olaraq xəstəxanaları, bazarları, yolları, məktəbləri, muzeyləri və s. göstərmək olar. Bəzi xidmətlər də vardır ki, onlar məcburi qaydada yaradılır. Bu xidmətlərə vətəndaşlıq vəziyyətini misal göstərmək olar. Şura büdcəni qəbul edir və müəyyən qanun çərçivəsində ona vergiləri müəyyənləşdirmək hüququ verilir¹⁵.

İnzibati ərazi bölgüsünün əsas vahidi departamentdir. 1965-ci il tarixindən etibarən 96 departament Fransada mövcuddur. Həmçinin xarici departamentləri də bu sıralamaya əlavə etmək lazımdır. Baş şuranın səlahiyyətlərinə büdcəni qəbul etmək, büdcənin icrasına nəzarət, departament xidmətinin təşkili, departament əmlakının idarə

¹⁴ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

¹⁵ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

olunması aiddir. Departament icra orqanı prefektin əvəzinə 1982-ci il tarixli islahatdan sonra baş şuranın sədridir. Sədr öz qərarlarını hazırlayır, həyata keçirir həmçinin departamentin idarə olunmasında məsuliyyət daşıyır, kreditlərin sərəncamçısı, departamentin inzibati və texniki xidmətlərinin başçısıdır.

Region inzibati ərazi bölgüsünün ən böyük vahididir. Onların sayı metropoliyada iyirmi ikidir. Metropoliyada regionların hər birinə bir neçə departament daxildir. Region 1982-ci il tarixli islahatdan sonra özünün büdcəsi və vergi daxilolmaları olan ərazi kollektivinə çevrildi.

Regionalizm dedikdə fransız ədəbiyyatında, dövlətin bəzi tarixi, etnoqrafik, coğrafi, tarixi və yaxud iqtisadi birliyi olan ayrı-ayrı hissələrinə verilən siyasi, inzibati mərkəzləşdirmə sistemi kimi başa düşülür. Mövcud məhdud inzibati-ərazi vahidlərinə görə iqtisadi və sosial inkişafdakı maneələrin aradan qaldırılması regionların yaradılmasına zəruriliyi oldu. Vahidlərin çox böyük olmayan ölçüləri təbii, iqtisadi və insan ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmasına mane olurdu. Region mövcud kollektivlərin nümunəsində yaradılmışdı və xüsusilə departamentlərə oxşayırdı. Təxminən hər ikisində eyni orqanlar mövcuddur. Ancaq, müəyyən fərqlər də mövcuddur, hər bir regionda sosial və iqtisadi komitələr, borclar üzrə regional komitə təsis olunmuşdur, regionda özünün hesablayıcı palatası fəaliyyət göstərməkdədir. Regionda hakimiyyətin icra orqanı sədrdir və regional şura öz sədrini seçir. Sədr şuranın qərarlarını hazırlayır, yerinə yetirir, kreditlərə sərəncam verir, regionun əmlakını idarə edir və regional xəritələrdə rəhbərlik edir. Sosial və iqtisadi şuraların müəyyən qərar qəbul etmək hüququ yoxdur, o müxtəlif məsələlər, misal olaraq, regionda milli planın hazırlanması və tətbiq olunması, regional inkişaf planının layihəsi üzrə məsələlərə aid rəylərini regionun adminstrasiyasına verir. Burada regionun üzərinə düşən əsas vəzifə sosial, iqtisadi, sanitar və elmi inkişaf tədbirlərinin həyata keçirilməsi məsələsidir¹⁶.

¹⁶ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

Fransada özünüidarə və idarəetmənin birləşməsi əsasında yerli və regional idarəetmə qurulur. İlk olaraq seçkili orqamlarla təmsil edilir ki, bu orqanlar haqqında da yuxarıda danışıldı. İkincisi isə yuxarıdan təmsil olunan məmurlar (misal olaraq, respublika komissarları, suprefekti və s.) həyata keçirir. Nazirlər Şurası tərəfindən hər bir departamentə respublika komissarı təyin olunur.

Regional hesab palatası maliyyə nəzarətini həyata keçirir. Regional hesab palatası yerli kollektivlərin hesablarını, onların qanuniliyini və kreditlərin, fondların və sərvətlərin lazımı formada istifadə olunmasını yoxlayır. Dövlət Parisdə eyni zamanda iki şəxslə - respublika komissarı, polis prefekti ilə təmsil edilirlər. Burada eyni vaxtda həm kommuna, həmçinin də departament təmsil olur, onun orqanı isə - Paris Şurasıdır. Bu şura həll edilən məsələnin xarakterindən asılı olaraq ya bir, yaxud da digər ərazi kollektivi kimi çıxış edir. İcra hakimiyyəti Parisdə merə məxsusdur.¹⁷.

Almaniya – əsas qanunun mənasına görə ərazilərdə dairələr və icmalar mövcuddur ki, onların xalq tərəfindən ümumi, birbaşa, azad və bərabər seçkilər yolu ilə gizli səsvermə ilə yaradılan nümayəndəli orqanlar fəaliyyət göstərməlidir; nümayəndəli orqanın icma əhalisinin yığıncağı ilə əvəz edilməsi mümkünlüyünə yol verilir. Əsas qanunda yerli birliyin bütün işlərini tənzimləmək hüququnun qanun çərçivəsində və öz cavabdehliyi altında icmalara məcburi verilməsi haqqında müddəada təsbit edilir. Əsas qanuna uyğun olaraq icma birlikləri onların qanunla müəyyən edilən səlahiyyətləri çərçivəsində və qanunlar əsasında özünüidarə hüququna da malikdir. Torpaqların konstitusiyalarında inzibati ərazi bölgüsü, icmaların və onların birliklərinin hüquqi statusu məsələləri bir qədər daha ətraflı tənzimlənir.

İcmaların, dairələrin, şəhərlərin hüquqi vəziyyəti torpaqlarda qəbul edilən icmaların və dairələri nizamnamələrində tənzimlənir. İcmalar infrastrukturun, icma nəqliyyatının, turizmin, yaşayış binaları tikintisinin, uşaq bağçalarının, məktəblərin, yolların, xəstəxanaların, teatrların, kitabxanaların, muzeylərin sosial və idman

¹⁷ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

tikililərinin inkişaf məsələlərinə dair qərarlar qəbul edir. İcmalar vergilərin və rüsumların dərəcələrini və sairəni müəyyən edir.

İsveçrə- federativ siyasi ərazi quruluşu vardır və buna 23 kanton daxildir. Üç kanton yarımkantonlara bölünmüşdür. Untervalden, Nidvalden və Obvalden yarımkantonlarından ibarətdir. Onun yaranması konfederasiyanın əmələ gəldiyi vaxta təsadüf edir. İsveçrədə kantonların ərazisi müxtəlifdir: 36 kv. km-dən 7106 kv. km-ə qədər dəyişir. Kantonların yarısından çoxunun 1 min kv. km-dən az ərazisi vardır.

Kommunaları ya seçilən şuralar, ya da bütün sakinlərin ilk məclisi idarə edir. Əgər ilkin məclislər varsa, onların illik yığıncağında büdcə, onun icrası haqqında hesabat və mühüm qərarlar qəbul olunur. Cenevrə və nevşatell kantonlarında mommuna şuraları mövcuddur. Fribur kantonunda belə şuralar yalnız böyük kommunalarda, Vo kantonunda isə yalnız 800-dən çox əhalisi olan kommunalarda fəaliyyət göstərir. Hər bir kommunada birbaşa seçkilər yolu ilə seçilən icraiyyə və ya inzibati şura vardır. Kommunaların səlahiyyətinə öz maliyyə işlərini idarəetmə, kult, gigiyena, asayışı mühafizə, ibtidai təhsil məsələlərinin tənzimlənməsi daxildir. İri şəhərlərdə kommunaların tabeliyinə yollar, su və enerji təchizatı aiddir.

Türkiyə - burada yerli idarəçilik Osmanlı İmperiyası dövründə formalaşmağa başlamışdır və mürəkkəb sistem əmələ gətirir. Osmanlı İmperiyasının olduğu dövrlərdə bələdiyyələr İstanbul kimi iri şəhərlərdə yaradıldı və şəhərin əmanət olduğu yer – şehiremaneti adlandırılırdı. Burada bələdiyyələr yerli özünüidarə orqanlarından yalnızca biridir və yerli özünüidarənin üç əsas forması vardır:

1. Vilayət idarəçiliyi
2. Bələdiyyə idarəçiliyi
3. Köy yəni kənd idarəçiliyi

Vilayət idarəçiliyi Osmanlı İmperiyası dövründə yaradılmışdır. İdarəetmənin bu forması bələdiyyə idarəetməsindən fərqli əlaməti onun başçısının yəni valinin mərkəzi

hakimiyyətinin təmsilçisi olmasıdır. O, həm vilayət idarəetməsinə başçılıq edir, həm də yerlərdə mərkəzi hökuməti təmsil edir.

Bələdiyyə idarəçiliyi 20-ci əsrin 30-cu illərində qəbul olunmuş normativ aktlar bazasına əsaslanır. Burada əhalisi 2500 nəfərdən artıq olan inzibati ərazi vahidlərində bələdiyyə yaradılır. Bələdiyyələr özü də yaradıldığı şəhərdən asılı olaraq 2 növə bölünür:

1. Böyükşəhər bələdiyyəsi;
2. Adi bələdiyyə

Bələdiyyələrlə yanaşı yerlərdə mərkəzi hakimiyyəti təmsil edən və təyin olunan icra başçıları kaymakamlar fəaliyyət göstərirlər.

Köy idarəetməsini kənddən seçilən seçkili orqan və onun icra orqanı-muxtarlar həyata keçirir¹⁸.

Ümumiyyətlə hər bir dövlətin özünün idarəetmə prinsipləri mövcuddur və heç bir dövlətin bələdiyyə münasibətləri avtomatik yeni birbaşa olaraq Azərbaycan Respublikasına köçürmək məqsədəuyğun hesab edilə bilməz. Ancaq, müəyyən əlamətlərinə görə ölkəmizdə uyğunluq təşkil edən ölkələrin modellərindən yararlanmaq məqsədəuyğundur. Məsələn, milli mentalitetimizin uyğunluğu baxımından Türkiyə modelinə üstünlük vermək olar. Eyni zamanda Postsovet respublikalarının təcrübəsinə nəzər salınsa qonşu Gürcüstan Respublikasının və Rusiyanın tətbiq etdiyi yerli özünüidarəetmə modellərinə üstünlük vermək olar. Eyni zamanda da bu ölkələrin bələdiyyə sığortasını Azərbaycan Respublikasında tətbiq etmək daha məqsədəuyğundur.

¹⁸ http://www.muhasib-az.narod.ru/referatlar/huquq/dipl_huquq_001.doc

Fəsil III. Azərbaycanda dövlət və bələdiyyə sığortasının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

3.1. Azərbaycanda dövlət sığortası və onun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri.

Sığorta fəaliyyəti çox məsuliyyətli bir işdir. Sığorta şirkətləri özlərinin deyil, digər şəxslərin pul vəsaitinə sərəncam verirlər. Milyonlarla insanın həyatı, sağlamlığı və əmlakı ilə bağlı maddi vəziyyəti onlardan asılı ola bilər. Aydınır ki, böyük məbləğdə, özü də başqasının vəsaitləri ilə davranan şəxslərin yüksək bilik, təcrübə və şəxsi keyfiyyətlərə malik olması vacibdir. Bu baxımdan sığortaçının maliyyə sabitliyinin və yüksək ixtisaslı kadr heyətinin habelə səmərəli daxili nəzarət mexanizminin mövcudluğu tələb olunur.

Məhz bütün bu səbəblərdən sığorta sektorundakı fəaliyyətə nəzarət və tənzimləyən dövlət orqanı möcuddur ki, həmin orqana qanunvericilikdə sığorta nəzarəti orqanı deyilir. Sığorta nəzarəti orqanının işi sığorta şirkətlərinin lisenziyalaşdırılması və vətəndaşların şikayətlərinə baxılması ilə bitmir.

Sığorta fəaliyyətinin ictimai əhəmiyyəti tələb edir ki, onun üzərində hərtərəfli və etibarlı dövlət nəzarəti olsun.

Sığorta nəzarəti orqanı yalnız sığortaçıların deyil, təkrarsığortaçıların və sığorta vasitəçilərinin də fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir.

Sığorta nəzarəti orqanı eyni zamanda sığorta fəaliyyətini tənzimləmək üçün normativ hüquqi bazanın, yəni qanun layihələrinin hazırlanmasında, qaydaların və digər tənzimləyici sənədlərin qəbul edilməsində ixtisaslaşmış bir orqandır. Bu sahə ilə müstəsna olaraq məşğul olduğu üçün bazarın və vətəndaşların maraq və mənafelərini həmin layihələrdə nəzərə almaq sığorta nəzarətinin həyata keçirilməsinə birbaşa daxildir. O, bu sənədləri hazırlayarkən beynəlxalq təcrübəni, xüsusilə də müasir mütərəqqi tendensiyaı öyrənərək nəzərə alır, bunun üçün sığorta sahəsində

beynəlxalq təşkilatlara üzv olur, beynəlxalq tədbirlərdə, təlim kurslarında iştirak edir, dünyada tanınmış və təcrübəli sığorta mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq edir, onların bilik və təcrübəsindən yararlanmaq üçün məsləhətləşmələr aparır və öyrənilən mütərəqqi təcrübələri yerli şəraiti nəzərə almaqla tətbiq edir.

Azərbaycanda aparılan iqtisadi islahatlarla bağlı olaraq prezidentin fərmanı ilə sığortanın fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin funksiyası 2001-ci il tarixinin aprel ayından Maliyyə Nazirliyinə həvalə olunmuşdur və nəticədə Maliyyə Nazirliyinin tərkibində Dövlət Sığorta Nəzarəti Şöbəsi yaradılmışdır.

Sığorta bazarının etibarlı, sabit, səmərəli və sabit formada fəaliyyət göstərməsi və sığorta sektorunun dayanıqlı inkişafı üçün ölkədə sığortanın tənzimlənməsi, eyni zamanda da sığortaya nəzarət sistemi mövcud olmalıdır. AR-nın Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Nəzarəti Xidməti bu vəzifəni yerinə yetirir.

Ölkəmizdə sığorta fəaliyyəti sahəsində dövlət tənzimlənməsi və nəzarəti, sığortalıların, habelə bu sahədə dövlətin hüquq və mənafelərinin qorunmasını təmin edən icra hakimiyyəti orqanı AR-nın Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Nəzarəti Xidmətidir. Onun qısaldılmış adı "Azsığortanəzarət" adlandırılır.

Dövlət Sığorta Nəzarəti Şöbəsinin önündə duran əsas vəzifələrə aşağıdakılar aiddir¹⁹:

1. Respublika ərazisində fəaliyyət göstərən sığorta bazarının bütün peşəkar iştirakçılarının fəaliyyəti üzərində qanunvericiliyə uyğun olaraq sığorta nəzarətini həyata keçirmək;
2. Sığorta təkrarsığorta, sığorta brokeri və sığorta agentli fəaliyyətinə lisenziyanın təqdim olunması haqqında AR-nın Maliyyə Nazirliyi qarşısında vəsatət qaldırmaq;

¹⁹ Magistr_qiyabi-nesirli_gulzar

3. Sığortanın növlərinin aparılmasına icazə, eyni zamanda könüllü sığortaların aparılması üzrə sığortaçılar tərəfindən hazırlanmış sığorta qaydalarının tətbiq olunmasına razılıq vermək;
4. AR-sının Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırılmış iş planına əsasən qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hallarda və qaydalarda sığortaçılarda, təkrar sığortaçılarda, sığorta vasitəçilərində səyyar yoxlamalar aparmaq;
5. Qanunvericilikdə müəyyən olunmuş formada məhkəmə qərarlarına və hüquq mühafizə orqanlarının müraciətlərinə əsasən sığortaçıların, təkrarsığortaçıların və sığorta vasitəçilərinin fəaliyyəti yoxlamaq;
6. Xidmət işçiləri tərəfindən aparılan yoxlamalar zamanı cinayət xarakterli faktlar aşkar olunduqda sənədlərin hüquq-mühafizə orqanlarına göndərilməsini təmin etmək;
7. Hissələrin müzakirə olunmasını və rəsmiləşdirilməsini AR Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirmək;
8. Həm sığortaçılar, həm də sığorta vasitəçiləri tərəfindən təqdim olunan müvafiq hesabatların siyahısı, formaları və təqdim edilməsi müddətini müəyyən etmək, belə hesabatları almaq, təhlil etmək;
9. Həm sığortaçıların, həm də təkrarsığortaçıların maliyyə sabitliyinə və ödəmə qabiliyyətinə, həmçinin onların qanunvericilikdə müəyyən edilmiş normativlərə əməl olunmasına nəzarət etmək;
10. sığortaçıların, müvafiq sığorta vasitəçilərinin rəhbər işçilərinin qanunvericilikdə müəyyən olunmuş tələblərə uyğun olmasına nəzarət etmək;
11. Sığorta sahəsində beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiq olunması üçün müvafiq beynəlxalq təşkilatlarla, xarici ölkələrin müəyyən təşkilatları ilə işgüzar əlaqələr yaratmaq;
12. Sığortaçıların, təkrarsığortaçıların əlaqəli şəxslərlə münasibətlərində qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunmasına nəzarəti həyata keçirmək;

13. Sığorta sahəsində çirkli pulların yuyulmasının və yaxud terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısını almaq məqsədilə qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada tədbirlər görmək;
14. Bu sahəsində fəaliyyət göstərən müstəqil auditorlar və ekspertlər, sığorta sahəsində yardımçı fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərlə bağlı qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunması üzərində nəzarəti həyata keçirmək;
15. Sığorta və təkrarsığorta müqavilələri portfelinin digər sığortaçıya və ya təkrarsığorta ötürülməsinə razılıq vermək;
16. Sığortaçıların Azərbaycanın hüduqlarından kənarda filiallarının, nümayəndəliklərinin açılmasına razılıq vermək;
17. Lisenziyası ləğv olunmuş və yaxud da lisenziyasının qüvvəsi dayandırılmış sığorta bazarının peşəkar iştirakçılarının sığorta qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət etmək;
18. Ləğv olunan sığortaçıların ləğvetmə komissiyalarının fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirmək, bununla bağlı qanunvericiliyə uyğun müvafiq tədbirlər görmək;
19. Vətəndaşların, müəssisə, idarə və təşkilatların sığorta məsələlərinə dair olan ərizə, şikayət və təkliflərinin həlli üçün səlahiyyətləri daxilində araşdırmalar aparmaq, qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq tədbirlər görmək;
20. Sığortaçıların, təkrarsığortaçıların, sığorta brokerlərinin, sığorta agentlərinin, həmçinin də müvafiq xarici təkrarsığortaçıların və xarici brokerlərinin, sığorta sahəsində yardımçı fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərin və müstəqil ekspertlərin reyestrini aparmaq²⁰.

Bir çox digər kommersiya müəssisələrindən fərqli olaraq sığorta şirkəti təsis edilərkən yalnız dövlət qeydiyyatından keçməsi tələb olunmur. O adi bir müəssisə deyil, üzərinə götürdüyü öhdəlikləri ödəmək üçün kifayət qədər maliyyə vəsaitinə malik olmalı, şirkəti idarə edəcək şəxslərin bu sahədə müvafiq biliyi, təcrübəsi, habelə

²⁰ Magistr_qiyabi-nesirli-gulzar disertasiyası

müəyyən şəxsi keyfiyyətləri olmalıdır, şirkətin yaxın bir neçə ildə həyata keçirəcəyi fəaliyyəti planlaşdırılmalıdır. Sığortaçının bütün bu və digər tələblərə cavab verməsini təmin etmənin ən optimal vasitəsi kimi lisenziyalaşdırma çıxış edir. Sığorta fəaliyyəti ilə məşğul olmaq niyyətində olan hüquqi şəxs qanunda lisenziya almaq üçün nəzərdə tutulan bütün tələblərə cavab verməsini təsdiq edən sənədləri sığorta nəzarəti orqanına təqdim etməlidir.

Azərbaycan Respublikasında sığorta sektorunun dövlət tənzimlənməsi aşağıdakı cədvəldə öz əksini tapmışdır.

Hər bir sığorta təşkilatı öz fəaliyyətini həyata keçirmək üçün lisenziya almalıdır və bu lisenziyanı almaq üçün aşağıdakı müəyyən sənədləri təqdim edirlər:

1. Müəssisələrin təsis sənədləri əlavə olunmaqla ərizə;

2. Qeydiyyat barəsində şəhadətnamə;
3. Ödənilmiş nizamnamə kapitalının məbləği barəsində arayış;
4. Sığortanın növləri üzrə qaydalar;
5. Sığortaçının vergi orqanları tərəfindən uçota alınması barəsində arayış;
6. Lisenziyanı almaq üçün dövlət rüsumunun ödənildiyi barəsində sənəd;
7. Sığortaçının fəaliyyətdə olduğu ünvanı təsdiq edən sənəd;
8. Sığorta təşkilatlarının rəhbəri, həmçinin də müavinləri haqqında məlumatlar.

Lisenziya könüllü və məcburi şəxsi sığortanın, əmlak və məsuliyyət sığortasının, təkrar sığortanın həyata keçirilməsinə əsasən verilir. Bu zaman orada sığortaçının həyata keçirmə hüququ olan sığortanın konkret növləri göstərilir.

Lisenziyanı almaqdan ötrü təqdim olunan sənədlər Maliyyə Nazirliyi tərəfindən qəbul olunduğu gündən bəri 15 gündən gec olmamaq şərtilə baxılır və nəhayət qərar qəbul olunur.

Hüquqi şəxslərə sığorta fəaliyyətinə lisenziya verilməsindən imtina olunması üçün əsas ərizəyə əlavə olunmuş sənədlərin AR-nın qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun gəlməməsi ola bilər. Maliyyə Nazirliyi lisenziya verməkdən imtina haqqında hüquqi şəxsə imtinanın səbəbi göstərilməklə yazılı formada məlumat verir.

Hal-hazırda mövcud olan qanunvericiliyə uyğun olaraq sığorta fəaliyyəti üçün lisenziya müddəti 5 il müəyyən olunmuşdur.

Təsis sənədlərində olunmuş dəyişikliklər haqqında sığortaçı dəyişikliklərin qeydə alındığı müddətdən bəri ay ərzində müəyyən olunmuş qaydada Maliyyə Nazirliyinə məlumat verməlidir.

Sığorta nəzarəti orqanı aşağıdakı müəyyən olunmuş sanksiyaları tətbiq edə bilər:

- Həm sığortaçını, həm sığorta vasitəçisini, həm də onların rəhbər işçilərini inzibati məsuliyyətə cəlb etmək;
- Lisenziya qüvvəsini məhdudlaşdırmaq;
- Lisenziya qüvvəsini dayandırmaq;

- Lisenziyanın ləğvi.

Yarandığı ilk andan müvafiq orqanın nəzarətində olan sığortaçı fəaliyyətini həyata keçirməkdən ötrü birinci növbədə maliyyə sabitliyinə malik olmalıdır. Yəni müştərilərinə qarşı bütün öhdəliklərini vaxtlı-vaxtında yerinə yetirməsi üçün sığorta şirkətinin sərəncamında daima lazimi qədər maliyyə vəsaitləri olmalıdır. Belə olmadıqda müəyyən bir sığorta şirkətinin iflası nəticəsində çox sayda insanların, həmçinin də müəssisələrin hüquqları pozula bilər. Bu hadisənin olmaması üçün qanunvericilikdə sığortaçıların maliyyə sabitliyinin və ödəmə qabiliyyətinin qorunub saxlanması ilə bağlı normativlər, kapitallarının minimum məbləğinə qoyulmuş tələblər, həmçinin sığortalılardan toplanmış sığorta haqlarının etibarlı investisiya olunması qaydaları və s. müəyyən olunur və bunların hər birinə riayət olunması sığorta nəzarəti orqanının nəzarəti altındadır. Sığortaçıların müəyyən olunmuş qaydalara və müvafiq qanunlara əməl etmələri və ya etməmələri, həmçinin maliyyə sabitliyinin qanunvericiliyinə uyğun təmin olunub-olunmamasını müəyyən etməkdən ötrü nəzarət orqanı şirkətlərdən hesabatlar alır, onlarda müntəzəm olaraq yoxlamalar aparırlar. Maliyyə sabitliyinin təmin olunmuş olduğu sığorta bazarı maliyyə risklərinin idarə olunmasına, vəsaitlərin etibarlı şəkildə yerləşdirilməsinə və uzunmüddətli saxlanmasına dəstək verməklə ölkənin iqtisadi inkişafına və sosial rifahına yardım etmiş olur²¹.

Sığortaçının maliyyə sabitliyinin xüsusi təminat normativləri gözlənilmədikdə və ya onun müqavilə öhdəliklərini yerinə yetirə bilməməsi, ya da maliyyə vəziyyətinin sığortaçıların hüquq və mənafələrinə təhlükəli olan dərəcədə pisləşməsi sübut olunduqda nəzarət orqanı müəyyən vaxt verərək həmin sığortaçıdan aşağıda göstərilmiş tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edə bilər:

- Öz vəsaitinin artırılması yaxud da mənfəətin dividend şəkildə bölüşdürülməsinin dayandırılması;

²¹ http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_647.doc

- Öhdəliklərin yeni risklərin təkrar sığortaya verilməsini və saxlama paylarının miqdarının dəyişdirilməsi;
- Yaranmış vəziyyətlə əlaqədar ümumi yığıncağın çağırılmasını və müvafiq qərarların qəbul olunması;
- Maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar digər tədbirlər.

Sığorta nəzarəti orqanı həmçinin də sığortaçıların rəhbərvəzifələrində çalışan şəxslərin uyğunluğu məsələsi öz diqqətində saxlayır. Bütün sığorta şirkətləri rəhbərliklərini təyin etməmişdən qabaq nəzarət orqanı həmin müəyyən olunmuş vəzifələrə namizədlərin təhsil və iş təcrübələrinin uyğun olub-olmadığını, iqtisadi və mülkiyyət sahəsində cinayətlər edib-etmədiyini müəyyən etmək üçün araşdırma aparır. Nəhayət həmin şəxslər sığorta barəsində biliklərini təsdiq etməkdən ötrü müəyyən olunmuş imtahanlardan keçməlidirlər. Sığorta nəzarəti orqanı isə yalnız imtahandan müvəffəqiyyətlə keçən və qanuna uyğun olaraq təhsilə, iş təcrübəsinə malik olan namizədin rəhbər vəzifəyə təyin edilməsinə razılıq verir.

Sığortalıların mənafelərinə zidd olan sığorta müqavilələrinin bağlanılmasının qarşısının alınması məqsədilə sığorta nəzarəti orqanı şirkət tərəfindən hazırlanan sığorta qaydalarının qanunvericiliyə və sığortalıların mənafeyini pozmayan təcrübəyə uyğun olmasına nəzarət edir. Sığorta qaydaları müqavilənin əsas tərkib hissəsi olur. Məhz buna görə də onun şərtlərinin qanunvericiliyə və sığortalının maraqlarına uyğun olması tələb edilir. Sığortaçı müəyyən sığorta məhsulunu təklif etməmişdən əvvəl ona dair sığorta qaydalarını nəzarət orqanına göndərir. Bu qaydalar orqan tərəfindən nəzərdən keçirilərək razılaşdırıldıqdan daha sonra sığortaçı həmin qaydalara əsasən müqavilələr bağlamaq hüququna malikdir²².

Öz fəaliyyətində sığortaçı qanunvericiliyin və yaxud sığorta nəzarəti orqanının tələblərini pozduqda, nəzarət orqanı ona qarşı sanksiyalar tətbiq edir. Bu sanksiyaların tətbiq edildiyi hallar və qaydalar qanunvericilikdə ətraflı şəkildə öz əksini tapıb. Bu o

²² http://referat.ilkaddimlar.com/d_word_finw_malkr_647.doc

deməkdir ki, hər bir sığortaçı öz hərəkətlərinin və ya hərəkətsizliklərinin onun üçün hansı mənfi nəticəyə gətirib çıxaracağından xəbərdardır. Sığortaçıya məlumdur ki, fəaliyyətində ciddi qanun pozuntuları aşkar edildikdə, vətəndaşların hüquqlarının və qanuni maraqlarının pozulduğu hallarda lisenziyasının qüvvəsinin məhdudlaşdırılması, dayandırılması, hətta ləğvi ilə belə üzləşə bilər.

Dövlət Sığorta Nəzarəti orqanına sığorta nəzarəti ilə bağlı aşağıda göstərilən hüquqları aiddir:

- Sığortaçılardan, brokerlərdən və sığorta bazarının digər peşəkar iştirakçılarından onların fəaliyyətlərinə aid məlumat və maliyyə vəziyyətini əks etdirən hesabatlar almaq;
- Alınmış bütün məlumatların, hesabatlarının düzgünlüyünü yoxlamaq, onların fəaliyyəti, maliyyə əməliyyatları haqqında bankalara, digər kredit idarələrinə və müəssisələrə müraciət etmək;
- Sığortaçıların, brokerlərin, sığorta bazarının və digər peşəkar iştirakçıların fəaliyyətində qanunvericiliyin tələblərinin pozulması aşkar olunduqda pozuntuların aradan qaldırılması üçün təqdimatlar vermək, təqdimatlar yerinə yetirilmədikdə pozuntuların aradan qaldırılması üçün təqdimatlar vermək, təqdimatlar yerinə yetirilmədikdə isə sığortaçılara, brokerlərə verilmiş razılığın qüvvəsini müvəqqəti dayandırmaq, məhdudlaşdırmaq, geri almaq, qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada və müəyyən olunmuş hallarda inzibati tənbeh tətbiq etmək;
- Sığortaçılar və brokerlər tərəfindən sığorta qanunvericiliyi dəfələrlə pozulduqda onların ləğvi haqqında qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada müvafiq məhkəmədə iddia qaldırmaq;
- Sığortaçıların ödəmə qabiliyyətinin olmaması ilə əlaqədar onların iflas elan olunması haqqında baxılmaq üçün məhkəməyə müraciət etmək.

Dövlət Sığorta Nəzarəti iki formada keçirilir:

1. Qabaqcadan nəzarət
2. Cari nəzarət

Qabaqcadan nəzarət formasına aşağıda qeyd olunanlar aiddir:

- Sığortaçılara, təkrarsığortaçılara və sığorta vasitəçilərinə lisenziya verilməsi;
- Sığortaçıların, təkrarsığortaçıların rəhbər işçi vəzifələrinə namizədlərinin attestasiyadan keçirilməsi;
- Fiziki şəxs sığorta vasitəçisi lisenziyasını almaq istəyən şəxslərin attestasiyası;
- Sığortaçılara müvafiq sığorta növünün aparılmasına dair icazənin verilməsi.

Cari nəzarətin formasına isə aşağıdakılar aiddir:

- Sığortaçılardan, təkrarsığortaçılardan və hüquqi şəxs olan sığorta brokerindən hesabatların alınması, təhlili;
- Səyyar yoxlamaların keçirilməsi;
- Sığortalıların, sığorta olunanların və digər maraqlı şəxslərin ərizə, şikayətlərinə baxılması.

Beləliklə, bəzi məqamlarını qeyd etdiyimiz sığorta nəzarəti mexanizmləri ondan ötrüdür ki,

- siz öz vəsaitlərinizi etibarlı, səriştəli və məsuliyyətli şəxslərə sığortaçılara əmanət edəsiniz;
- bu vəsaitlər elə idarə olunsun ki, şirkətin lazımi vaxtda lazımi məbləğdə ödəniş etmək qabiliyyəti olsun;
- bağladığınız sığorta müqaviləsinin şərtlərində sizin hüquq və mənafelərinizə zidd məqamlar öz əksini tapmasın;
- sığortaçı əsassız olaraq sığorta ödənişini həyata keçirməkdən imtina edə bilməsin;
- ən əsası isə sığortaçı sığortalılar qarşısında daşdığı bütün maddi öhdəlikləri qarşılamaq üçün daimi maliyyə sabitliyinə malik olsun²³.

²³ <http://www.sigorta.maliyye.gov.az/content/%C3%BCmumi-m%C9%99lumlat>

Respublikamızda və hər bir regionda sığortanın müvəffəqiyyətli inkişafı onun müstəqil fəaliyyəti ilə əlaqədardır. Dövlət sığortası münasibətləri inhisarsızlaşdırma və əksinhisar prinsipləri əsasında təkmilləşdirilməlidir. Ölkə ərazisi daxilində sığorta obyektlərini və növlərini müstəqil müəyyən etmək, elmi hesablamalara əsaslanaraq qiymət dərəcələrini müəyyənləşdirmək sahəsində ona tam sərbəstlik verilmişdir.

Ölkədə vahid və müstəqil sığorta sisteminin yaradılması, onun dünya sığorta münasibətləri sistemindən qətiyyən ayırmamalıdır.

3.2 Azərbaycanca bələdiyyə sığortasının tətbiqi perspektivləri.

Müasir dövrdə praktikada geniş yayılmış yerli özünüidarəetmə vahidi bələdiyyələrdir. Bələdiyyə anlayışı üç min il bundan əvvəl qədim Romada meydana gəlmişdir. Bələdiyyə sözü ərəbcə şəhər idarəetməsi deməkdir.

Ölkələrin bir çoxunda yerli məsələlərin həlli həm ümumi, həm bərabər, həmçinin də seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu vasitəsilə formalaşan yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən yerinə yetirilir. Yerli özünüidarəetmə cəmiyyətin idarə edilməsində vətəndaşların iştirakının formalarından biri, xalq hakimiyyətinin əsasıdır. Yerli özünüidarəetmə orqanları hər bir dövlətdə fərqli formada adlandırılır. Bu orqanlar Fransada, İtaliyada kommuna, Polşada icmalar, Danimarkada bələdiyyələr, Portuqaliyada məhəllələr, munisipilər, inzibati vilayətlər adlandırılır. Azad, demokratik cəmiyyətin ilkin başlanğıcını yerli özünüidarəetmə orqanı təşkil edir. Görkəmli fransız alimi olan A.de Foksil 1835-ci il tarixində nəşr edilmiş "Amerikada demokratiya" adlı məcmuəsində qeyd edirdi: " Yerli özünüidarəetmə institutları olmadan millət azad hökumət yarada bilər, ancaq o, azadlıq ruhunu duya bilməz".

Bildiyimiz kimi ölkəmizdə ilk bələdiyyə seçkiləri 1999-cu ilin 12 dekabrda keçirilmişdir. Həmin tarixdən bəri ölkəmizdə bələdiyyələr fəaliyyət göstərsələr də, hələ də bələdiyyələrin idarə olunmasında çoxlu sayda problemlər və çatışmamazlıqlar mövcuddur. Məhz buna görə də bu problemlərin araşdırılıb, təhlil olunması və nöqsanların aradan götürülməsi olduqca aktual və vacib məsələlərdən biridir. 1718 bələdiyyə hal-hazırda öz fəaliyyətini göstərməkdədir. Təbii ki, bu rəqəm çox böyükdür. Kiçik bələdiyyələri bir-biriləri ilə birləşdirməklə səmərəli iş görmək mümkündür. Hazırda mövcud olan bələdiyyələrin sayları ciddi şəkildə minimuma endirilməlidir. Misal olaraq, Danimarka, Bolqarıstan və başqa İEO-də 80 və 200 arası bələdiyyələr fəaliyyət göstərməkdədir. Burada əsas problemlərdən biri torpaqların vətəndaşlara qanunsuz formada satılmasından ibarətdir. Bəzən isə yeni gəlmiş bələdiyyə sədri eyni

torpağı ikinci dəfə satır və bunların nəticəsində minlərlə şikayətlər meydana gəlir. Bələdiyyələrin səlahiyyətlərində məhdudiyyətlərin mövcud olması, müəyyən maliyyə çatışmamazlıqları, ixtisaslı kadrların mövcud olmaması, bələdiyyə mülkiyyətinin istifadəsinin düzgün təşkil olunmaması da bələdiyyələrin işlərinə mənfi təsirini göstərə bilər. Ümumiyyətlə, yerli özünüidarə orqanlarının mövcud maliyyə durumlarını nəzərə alarsaq, bələdiyyələrin yeni vergi mənbəyinə ciddi ehtiyacı olduğu meydana çıxır. Bəzi ekspertlər qeyd edirlər ki, bələdiyyələrin maliyyə potensialının artırılması, onlara dayanıqlı maliyyə mənbələrinin təqdim olunması istiqamətində ciddi qanunvericilik dəyişikliklərinə ehtiyac vardır. Təklif edilir ki, ölkəmizdə vergi sisteminin tətbiq olunması bələdiyyələri maliyyə sıxıntılarında azad edə bilər. Adından da bilindiyi kimi paylı vergi sistemi, müəyyən vergilərdən misal olaraq, hüquqi şəxslərdən gəlir vergisindən bələdiyyələrin büdcələrinə hər hansı faiz nisbətində pay ayrılmasını nəzərdə tutur. Edilən dəyişikliklərin tətbiqi üçün Vergilər Məcəlləsi və " Bələdiyyələrin maliyyə əsasları haqqında" qanuna müvafiq düzəlişlərin olunması yetərlidir. Ancaq bir şərtlə, həmin dəyişikliklərdə vergitutma mexanizmləri, paylı vergilərin faiz nisbətinin müəyyən olunması prinsipləri aydın və dəqiq şəkildə göstərilsin²⁴.

Azərbaycanda yerli özünüidarənin inkişafına mane olan səbəblərin əksəriyyəti davranış amili ilə əhalinin bələdiyyə idarəçiliyi prinsiplərini həyata keçirmək üçün yetərinə hazır olmaması ilə əlaqədardır. Təəssüf ki, uzun illər boyu mövcud olan sistem ölkəmizdə özünü idarəetmə ideyalarını insanların şüurundan praktiki olaraq tamamilə silə bilmişdir. Məhz buna görə də hazırda vətəndaşların yerli özünüidarəetmə haqqında bağlı səthi təsəvvürləri mövcuddur. Əhali həm yerli özünüidarəetmənin qanunla müəyyən edilmiş imkanları barəsində, həmçinin də yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsi sahəsində öz rolunun əhəmiyyəti barəsində çox şeyi bilmir. Elə burdan da əhalinin idarəetmədən və yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllindən ayrı düşmələri baş verir, hakimiyyət orqanlarına və elan olunmuş proqramlara ümumi

²⁴ <http://www.ekitab.net/iqm/654-azrbaycanda-bldiyyrlin-sas-problemlri.html>

inamsızlıq, yerli özünüidarə orqanları ilə demokratik qarşılıqlı əlaqələr sahəsində vərdişlər yarana bilmir və ya bu vərdişlər üçün faktiki təşəbbüslər yetərsizdir.

Ölkəmizdə təhsil sistemində " Dövlət və bələdiyyə idarəetməsi" ixtisası üzrə hazırlanan kadrların peşəkarlıq və idarəetmə sahəsində lazımi biliklərə, praktiki vərdişlərə yiyələnmələrini təmin etməkdən ötrü bələdiyyələr üçün qabaqlayıcı kadr hazırlığı proqramları işlənilib hazırlanmalıdır. Tədris planı idarəetmənin əsas funksional sahələrini, həmçinin dövlət və bələdiyyə idarəciliyinin xüsusiyyətlərini, beynəlxalq təcrübəni, maliyyə-iqtisadiyyatın, vergi sistemini dövlət tənzimlənməsi, dövlət və bələdiyyə qulluğunun idarə edilməsi, informasiya, hüquq, insan ehtiyatlarını idarə edilməsi və s. əhatə olunmalıdır. Bələdiyyələrin iş prinsiplərini tənzimləmək, təşkil etmək üçün xarici təcrübəyə nəzər salmaq daha doğru olardı²⁵.

Türkiyədə diqqət çəkən məqamlardan biri bələdiyyələrin idarə olunmasını həyata keçirən Türkiyə Bələdiyyələr Birliyinin fəaliyyətidir. Türkiyə Bələdiyyələr Birliyi 1945-ci il tarixində bələdiyyəçilik sahəsinin inkişafı, bələdiyyələrin ümumi məsələləri birlikdə həll etmələri üçün yaradılmışdır. İstənilən vətəndaş bu birliyin rəsmi internet sahifəsində qeydiyyatdan keçdikdən sonra yerli özünüidarəetmə məsələlərinin həll olunmasında iştirak edə bilər²⁶.

Yerli özünüidarəetmə orqanları ABŞ-da amerikalıların suverenliyi hüququnu tam olaraq həyata keçirir. Burada yerli özünüidarəetməni qraflıqlar, bələdiyyələr, məktəb dairələri və xüsusi dairələr yerinə yetirirlər. ABŞ-da 3133 qraflıq mövcuddur və bu qraflıqlar ştatlarda olan inzibati ərazi vahidləridir. Əsasən bələdiyyələr şəhərlərdə mövcuddur və şəhərlər onların tərəfindən idarə edilir. Bələdiyyələrin qraflıqların idarəetmə orqanlarından əsas fərqi ondadır ki, bələdiyyələr mülkiyyətə sahib ola, onları almaq və ya satmaq hüquqları vardır, məhkəmədə iddiaçı və cavabdeh kimi çıxış edə, müəyyən müqavilələr bağlaya bilərlər.

²⁵ <http://www.ekitab.net/iqm/654-azrbaycanda-bldiyyrlin-sas-problemlri.html>

²⁶ <http://www.ekitab.net/iqm/654-azrbaycanda-bldiyyrlin-sas-problemlri.html>

Bələdiyyənin idarə olunmasının hərtərəfli inkişafı bu gün olduqca aktual məsələlərdən biridir. Əgər yuxarıda qeyd edilənləri ümumiləşdirsək, belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, ölkəmizdə bələdiyyə idarəçiliyinin əsas problemləri səlahiyyətlərdə məhdudiyyətlər, mülkiyyətdən düzgün formada istifadə edilməməsi, ixtisaslı kadr çatışmamazlığı, maliyyə çatışmamazlığı, yerli problemləri həll etməkdə vətəndaşların iştiraklarını təmin etməməkdir və s.²⁷

Ölkəmizdə bələdiyyələrin idarə olunmasında əsas problemləri həll etmək məqsədilə aşağıdakı məsələlərə baxılmalıdır: bələdiyyələrin statuslarının təzədən müəyyənləşdirilməsi; ölkəmizdə olan bələdiyyələrin hər birində rəsmi internet saytlarının yaradılması. Bu da əhəlinin bələdiyyələrin fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq informasiyaları daha səmərəli yolla əldə olunmasına, həmçinin öz fikir və mülahizələrini, bələdiyyələrin fəaliyyəti ilə əlaqədar fikirlərini, təkliflərini bildirməsi üçün şərait yaradar. Belə bir fəaliyyət istiqaməti Türkiyədə də həyata keçirilir – bələdiyyələr birliyinin yaradılması. Belə birliyin yaradılması bələdiyyələrin ümumi məsələləri birgə həll etmələri üçün şərait yaradar; vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi və vergilərin toplanmasında tam şəffaflığın təmin edilməsi, bələdiyyələrin mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi yerinə, həmin torpaqların bələdiyyələr tərəfindən yaradılan hüquqi şəxs tərəfindən səmərəli istifadəsi, bələdiyyələrin düzgün formada idarə olunması üçün zəruri kadrların hazırlanması. Bundan ötrü sırf bələdiyyə idarəçiliyi sahəsilə məşğul olan mütəxəssislərin cəlb olunması və dünya ölkələrinin təcrübələrinin tətbiqinə əsaslanan təhsil sisteminin formalaşdırılması; vətəndaşların yerli məsələlərin həllində iştirakını təmin etmək üçün tədbirlərin hazırlanması²⁸.

Bələdiyyə maliyyə sisteminin ikinci ən böyük həlqəsi olan bələdiyyə büdcədən kənar pul fondları çıxış edir. Dövlət maliyyəsində olduğu kimi bu fondları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür:

²⁷ <http://www.ekitab.net/iqm/654-azrbaycanda-bldiyyrlin-sas-problemlri.html>

²⁸ <http://www.ekitab.net/iqm/654-azrbaycanda-bldiyyrlin-sas-problemlri.html>

- Müddətinə görə - daimi və müvəqqəti
- Məqsədlərə görə - sosial müdafiə, iqtisadi və digər
- Məsuliyyətinə görə - bələdiyyələrarası və fərdi

Bəzi iqtisadçılar büdcədənkenar fondlara – sosial, iqtisadi, sahə və sahələrarası fondları da aid edirlər. Digər qrup iqtisadçılar isə büdcədənkenar fondları fəaliyyət müddətinə, məqsədlərə görə təsnifləşdirirlər. Onların fikirlərinə əsasən fəaliyyət müddətinə görə fondlar daimi və müvəqqəti, məqsədlərinə görə sosial, sığorta, investisiya, iqtisadi, kredit və.s fondlara bölünür. Bələdiyyələrə büdcədənkenar fond yaratmaq hüququn verməsinin məqsədi lokal miqyasda ictimai tələbatların daha dolğun ödənilməsi üçündür. Yerli sosial, iqtisadi, ekoloji problemlərin, effektiv həll olunması məqsədilə bələdiyyələrə belə fondlar formalaşdırmaq imkanı yaradılır.

Ölkəmizdə qiymətli kağızlar bazarı, o cümlədən də dövlət qiymətli kağızlar bazarı hələ kifayət qədər təşəkkül tapmamışdır. Buna misal olaraq bələdiyyə sığortasını da göstərmək olar. Bələdiyyə sığorta sistemi nəinki ölkəmizdə, hətta dünyanın bir çox ölkələrində olduqca zəif inkişaf edib və demək olar ki, ayrıca fəaliyyət göstərən bələdiyyə sığorta sistemi mövcud deyil. Mövcud olan şərtləri və maliyyənin izahına dair müasir yanaşmaları nəzərə alarsaq, bələdiyyə maliyyəsinin mahiyyətini bu cür xarakterizə etmək mümkündür: Dövlət və bələdiyyə maliyyəsi – ictimai məhsullar istehsalını və b. ictimai idarəetmə funksiyalarının gerçəkləşməsi üçün zəruri olan pul resurslarının formalaşması, istifadəsi prosesi və bu prosesinin səmərəli idarə olunmasıdır. Bələdiyyələri müvafiq maliyyə resursları ilə təmin etməklə onları stimullaşdırmaq yerli ictimai xidmətlərin göstərilməsində səmərəliliyin artırılmasını, yeni özünüidarə orqanları arasında maliyyə potensialından meydana çıxan disbalansın aradan qaldırılmasını, həmçinin yerli özünüidarə orqanlarına yeni gəlir mənbələrinin yaradılmasını təmin edə bilər. Onların hesabına görə, büdcələrarası transferin məqsədləri bu yaxud digər ölkədə həyata keçirilən əks mərkəzləşdirmə islahatının

modelindən, strateqiyasından, məqsədindən, həmçinin xərc və gəlir öhdəliklərinin mərkəzi və yerli hökumətlər arasında bölgüsündən asılı olaraq ölkələr üzrə fərqlənir.

Bələdiyyələrin sığorta təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqəsi "Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda da öz əksini tapmışdır. Bu qanun aşağıdakı kimidir:

Maddə 14. Bələdiyyələrin maliyyə-kredit və sığorta təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqəsi

1. Bələdiyyələr öz maliyyəsinin təşkili işini həm müvafiq bələdiyyə ərazisində, həm də onun hüduqlarından kənarda fəaliyyət göstərən Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan kredit təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqədə yerinə yetirirlər.

2. Bələdiyyələrlə kredit və sığorta təşkilatları arasında qarşılıqlı münasibətlər müqavilə əsasında həyata keçirilir.

3. Bələdiyyələrin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada:

3.1. özünün hesablaşma və kassa əməliyyatlarının aparılması üçün müvəkkil bankı seçmək və xəzinadarlığı yaratmaq və ya yerli büdcənin kassa icrasını qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət xəzinədarlığı vasitəsilə həyata keçirmək;

3.2. Azərbaycan Respublikasının rezidenti olan banklardan və digər kredit təşkilatlarından qısamüddətli və uzunmüddətli kreditlər almaq;

3.3. bələdiyyə mülkiyyətində olan obyektlərin, bələdiyyə qulluqçularının sığortalanması haqqında qərar qəbul etmək hüququ vardır.

4. Kredit təşkilatları qarşısında bələdiyyələrin öhdəlikləri üzrə dövlət məsuliyyət daşıyır²⁹.

01.01.2013-cü ildə ölkədə müxtəlif sığorta xidmətləri və məhsullarını 28 sığorta şirkəti həyata keçirmişdir. Bu sığorta şirkətlərinin mülkiyyət forması üzrə quruluşu aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir³⁰.

²⁹

http://www.maliyye.gov.az/sites/default/files/B%C9%99l%C9%99diyy%C9%99l%C9%99rin%20maliyy%C9%99sinin%20C9%99saslar%C4%B1%20haqq%C4%B1nda_0.doc

³⁰ Xudiyev N.N. Sığorta işi: Müasir kurs. Bakı, 2015

**2003-2013-cü illər ərzində Azərbaycan respublikasının sığorta şirkətlərinin
mülkiyyət forması üzrə tərkibi**

Mülkiyyət forması	Sığorta şirkətlərinin ümumi sayında pay, %-lə
Açıq səhmdar	82,1
Qapalı səhmdar	14,4
Dövlət	3,5
Bələdiyyə	0

Qeyri dövlət orta şirkətlərinin payına toplanmış sığorta tədiyyələrinin ümumi məbləğinin birgə mülkiyyət formalı sığortaçıları da aid olmaqla 88%-i düşmüşdür. Ancaq bütün vəziyyət yüksək rəqabətin mövcudluğu haqqında qənaətə gəlməyə heç də əsas vermir. 2011-ci il tarixli məlumatlara əsasən, 10 iri kompaniya öz əllərində könüllü sığorta üzrə olan daxilolmaların 85 %-ni cəmləşdirmişdir. əgər bu vəziyyəti 15 kompaniya timsalında götürsək, onda sığorta əməliyyatlarının 95 %-i onların payına düşəcəkdir.

Yanvarın 1-i 2013-cü il tarixində olan məlumatlara əsasən tədiyyələrinin ümumi həcmi 342,5 mln. manatı, yəni ÜDM-nin 0,62 %-ni əhatə etmişdir.

Sığorta haqlarının həcmnin ÜDM-ə olan nisbətinin dinamikası- yəni sığortanın ölkədə inkişaf göstəricisi son illər ərzində mütəmadi olaraq yüksəlmişdir. Hələ ki, bu göstərici 1989-cu ilin göstəricisindən aşağı olaraq qalmaqdadır. Bazar iqtisadiyyatının yüksək səviyyədə inkişaf etdiyi ölkələrdə bu göstərici ÜDM-nin 8-10 %-ni təşkil edir³¹

Sığorta kompaniyalarının mülkiyyət forması üzrə tərkibi

³¹ Xudiyev N.N. Sığorta işi: Müasir kurs. Bakı, 2015

Mülkiyyət forması	Sığorta kompaniyalarının ümumi sayında pay, %-lə
Qarışıq	68,0
Xüsusi	30,5
Dövlət	1,5
Bələdiyyə	0

Sığortada hər iki tərəfin iştirak etməsi vacibdir: sığortaçı və sığortalı. Sığortaçı kimi dövlət, səhmdar və ya sığorta fondunu yaratmaq və istifadə etmək səlahiyyətinə malik olan digər sığorta təşkilatları çıxış edir. Sığortalı kimi isə dövlət, bələdiyyə, kooperativ, səhmdar, hüquqi və fiziki şəxslər çıxış edir.

Bələdiyyələr öz maliyyəsinin təşkili işini həm müvafiq bələdiyyə ərazisində, həmçinin onun hüdudlarından kənarda fəaliyyət göstərən AR-nın rezidenti olan kredit təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqədə yerinə yetirirlər. Bu sahədə bələdiyyələrlə kredit və sığorta təşkilatları arasında qarşılıqlı münasibətlər müqaviləyə əsasən həyata keçirilir. Belə münasibətlərin qurulması vaxtı isə bələdiyyələrin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada özünün hesablaşma və kassa əməliyyatlarının aparılması üçün müvəkkil bankı seçmək və xəzinədarlığı yaratmaq, Azərbaycan Respublikası rezidenti olan banklardan və digər kredit təşkilatlarından uzunmüddətli və qısamüddətli kreditlər almaq, bələdiyyə mülkiyyətində olan obyektlərin, bələdiyyə qulluqçularının sığortalanması haqqında qərar qəbul etmək hüquqları vardır. Lakin, kredit və sığorta təşkilatları qarşısında bələdiyyələrin öz üzərlərinə götürdükləri öhdəliklərə görə dövlət məsuliyyət daşıyır³².

³² Xudiyev N.N. Sığorta işi: Müasir kurs. Bakı, 2015

Azərbaycanda bələdiyyələrin sığortası inkişaf etməyən sahələrdən biridir. Bələdiyyələrin sığortası sahəsini inkişaf etdirmək üçün ilk növbədə Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin inkişafı üçün müəyyən tədbirlər, islahatlar görülməlidir. Bələdiyyələr inkişaf etdikcə əhalinin rifahının yaxşılaşdırılması məqsədilə bələdiyyələrin sığortası da inkişaf edəcəkdir. Bunun üçün Azərbaycan xarici təcrübədən yararlanmalıdır və ölkəmizdə tətbiq etməlidir.

NƏTİCƏ

Dövlət və bələdiyyə sığortasının təkmilləşdirilməsi və onların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və inkişaf etdirilməsinin ölkə iqtisadiyyatının bazar münasibətləri şəraitində möhkəmləndirilməsində mühüm iqtisadi əhəmiyyəti vardır.

İnkişaf etmiş ölkələrdə dövlət və bələdiyyə sığortasının inkişafı tarixi belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, sığorta ölkənini iqtisadi artım tempinə güclü təsir göstərən sahələrdən biridir. Bu baxımdan qeyd etmək olar ki, sığorta – iqtisadiyyatın strateji sahəsidir. Ölkəmizdə sığorta işinin təkmilləşdirilməsi və obyektiv iqtisadi əsaslar üzərinə keçirilməsində sığorta bazarının inkişafı mühüm əhəmiyyətə malikdir. Sığorta bazarı nəinki respublika, MDB həmçinin beynəlxalq bazarı da əhatə etməlidir.

Sığorta sektorundakı fəaliyyətə nəzarət və tənzimləyən dövlət orqanı mövcuddur ki, həmin orqana qanunvericilikdə sığorta nəzarəti orqanı deyilir. Sığorta nəzarəti orqanının işi sığorta şirkətlərinin lisenziyalaşdırılması və vətəndaşların şikayətlərinə baxılması ilə bitmir.

Sığorta fəaliyyətinin ictimai əhəmiyyəti tələb edir ki, onun üzərində hərtərəfli və etibarlı dövlət nəzarəti olsun.

Sığorta nəzarəti orqanı yalnız sığortaçıların deyil, təkrarsığortaçıların və sığorta vasitəçilərinin də fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir.

Sığorta nəzarəti orqanı həmçinin sığorta fəaliyyətini tənzimləmək üçün normativ hüquqi bazanın, yəni qanun layihələrinin hazırlanmasında, qaydaların və digər tənzimləyici sənədlərin qəbul edilməsində ixtisaslaşmış bir orqandır. Bu sahə ilə müstəsna olaraq məşğul olduğu üçün bazarın və vətəndaşların maraq və mənafeələrini həmin layihələrdə nəzərə almaq sığorta nəzarətinin həyata keçirilməsinə birbaşa daxildir. O, bu sənədləri hazırlayarkən beynəlxalq təcrübəni, xüsusilə də müasir mütərəqqi tendensiyaqları öyrənərək nəzərə alır, bunun üçün sığorta sahəsində

beynəlxalq təşkilatlara üzv olur, beynəlxalq tədbirlərdə, təlim kurslarında iştirak edir, dünyada tanınmış və təcrübəli sığorta mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq edir, onların bilik və təcrübəsindən yararlanmaq üçün məsləhətləşmələr aparır və öyrənilən mütərəqqi təcrübələri yerli şəraiti nəzərə almaqla tətbiq edir.

Dövlət və bələdiyyə sığortasını gələcəkdə daha da yaxşı inkişaf etdirmək üçün beynəlxalq təcrübədən yararlanmaq məqsədəuyğundur. Ümumiyyətlə hər bir dövlətin özünün idarəetmə prinsipləri mövcuddur və heç bir dövlətin bələdiyyə münasibətləri avtomatik yəni birbaşa olaraq Azərbaycan Respublikasına köçürmək məqsədəuyğun hesab edilə bilməz. Ancaq, müəyyən əlamətlərinə görə ölkəmizdə uyğunluq təşkil edən ölkələrin modellərindən yararlanmaq məqsədəuyğundur. Məsələn, milli mentalitetimizin uyğunluğu baxımından Türkiyə modelinə üstünlük vermək olar. Eyni zamanda Postsovet respublikalarının təcrübəsinə nəzər salınsa qonşu Gürcüstan Respublikasının və Rusiyanın tətbiq etdiyi yerli özünüidarəetmə modellərinə üstünlük vermək olar. Eyni zamanda da bu ölkələrin bələdiyyə sığortasını Azərbaycan Respublikasında tətbiq etmək daha məqsədəuyğundur.

Sığorta bazarında mövcud olan problemlərdən biri də dövlətin sığorta bazarında xarici kapitalın axınına qoyduğu qadağadır. Halbuki, sığorta bazarına xarici kapitalın sərbəst axını yerli sığorta şirkətlərinin kapitalla təmin olunmasına, bazarda canlanmanın yaranmasına, rəqabət mühitinin genişlənməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olar.

Azərbaycanda qiymətli kağızlar bazarı, həmçinin də dövlət qiymətli kağızlar bazarı kifayət qədər təşəkkül tapmamışdır. Bələdiyyə sığortasını buna misal göstərmək olar. Bələdiyyə sığorta sistemi təkcə ölkəmizdə deyil dünyanın bir çox ölkələrində olduqca zəif inkişaf etmişdir. Belə demək olar ki, ayrıca fəaliyyət göstərən bələdiyyə sığorta sistemi mövcud deyil. Mövcud olan şərtləri və maliyyənin izahına aid müasir yanaşmaları nəzərə alsaq, bələdiyyə maliyyəsinin mahiyyətini bu cür xarakterizə etmək olar:

Dövlət və bələdiyyə maliyyəsi – ictimai məhsuldar istehsalın və başqa ictimai idarəetmə funksiyalarının gerçəkləşməsi üçün zəruri olan pul resurslarının formalaşması və istifadəsi prosesi və bu prosesin səmərəli idarə olunmasıdır. Bələdiyyə müvafiq maliyyə resursları ilə təmin edərək onları stimullaşdırmaq yerli ictimai xidmətlərin göstərilməsinə səmərəliliyin artırılmasını, yeni özünüidarə orqanları arasında maliyyə potensialından meydana çıxan disbalansın aradan götürülməsini, eləcə də yerli özünüidarə orqanlarına yeni gəlir mənbələrinin yaradılmasını təmin edə bilər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. "Sığorta fəaliyyəti haqqında " Azərbaycan Respublikasının 25 dekabr 2007-ci il tarixli N 519-III Q sayılı Qanunu
2. B.A.Xankişiyeu Sığorta hamı üçün. Bakı 2005
3. Xankişiyeu.B.A “Sığorta”. Bakı, 2005.
4. B.A.Xankişiyeu,P.N.Abdullayev Sığorta işi (dərs vəsaiti) Bakı,2004
5. Kərimov A.Ə.Sığorta (sığortaçının stolüstü kitabı) Bakı,2000
6. Xudiyev N.N. Sığorta işi. Bakı,2003
7. Xudiyev N.N. Dövlət sığortası və sığorta münasibətlərinin təkmilləşdirilməsi. Bakı,1993
8. Xudiyev N.N. Sığorta işi: Müasir kurs. Bakı,2015
9. Sığorta bələdçisi .Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. Bakı,2009
- 10.Dövlət və bələdiyyə idarəçiliyi. Dərslik. Bakı: "İqtisad Universiteti" Nəşriyyatı, 2010.
11. Azərbaycan Respublikasında Bələdiyyələrin Hüquqi Bazası: qanunlar, fərmanlar, sərəncamlar, əsasnamələr. Bələdiyyələr kitabxanası. Bakı,2002
12. E. Abdullayev, S. Həsənova, Z. Qaralov. Bələdiyyə hüququ. ABU, Bakı, 2002.
13. V.Tofiqli. Bakı bələdiyyəsi: müşahidələr, faktlar, mülahizələr. Bakı, 2006.
14. Əziz Torrul. Bələdiyyələrdə ictimaiyyətlə əlaqələrin beynəlxalq təcrübəsi. Bakı 2002
15. N.Seyidov. Bələdiyyələr: Beynəlxalq təcrübə və yerli qanunvericilik. Bakı 2003.
16. N. Seyidov. Azərbaycan bələdiyyələr assosiasiyası. Bakı, 2003
17. Dövlət Sığorta Şirkəti
18. Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti

İnternet resursları

1. www.meclis.gov.az
2. www.allinsurance.ru
3. www.economy.gov.az
4. www.azstat.org
5. www.azersigorta.az
6. www.kitab.az;
7. www.firststeps.az;

РЕЗЮМЕ

Диссертация, государственное и муниципальное страхование и характер их деятельности, в том числе организации страхового дела в экономике и этапах развития Азербайджана были исследованы. В соответствии с применением современных форм страхования в государстве, а также их анализ национального страхового рынка, возможности международного опыта в области муниципального страхования изучены.

Государственное и муниципальное совершенствование страхования и оценки их эффективности и рыночных отношений в укрепление экономических условий развития страны будет иметь важное экономическое значение. В развитых странах, история развития государственного и муниципального страхования дает основание сделать вывод о том, что страхование страны, одна из областей, оказывают сильное влияние на экономический рост. Отчеты, что записка содержит основу, из которой до этого момента, страховой-экономика стратегической области. Цель состоит в том, чтобы улучшить экономические основы страхового бизнеса является очень важным для развития страхового рынка. Страховой рынок страны, СНГ, а также на международном рынке должна охватывать.

SUMMARY

Dissertation, state and municipal insurance and the nature of their activities, including the organization of insurance business in Azerbaijan's economy and development stages have been investigated. According to the application of modern forms of insurance in the state, and their analysis of the national insurance market, the possibilities of international experience in municipal insurance studied.

State and municipal insurance improvement and evaluation of their performance and develop market relations in the strengthening of economic conditions country will have important economic significance. In developed countries, the history of the development of the state and municipal insurance gives reason to conclude that the insurance of the country, one of the areas have a strong impact on economic growth. Reports that note contains a basis from which to this point, the insurance-economy strategic area. The objective is to improve the economic fundamentals of the insurance business is very important for the development of the insurance market. The insurance market of the country, the CIS, as well as international market should cover

**ADİU-nin MM-nin magistrantı QARAZADƏ FİRUZƏ
NAMİK qızının maliyyə ixtisası üzrə yazdığı "Dövlət və
bələdiyyələrin sığortası və onların fəaliyyətinin
təkmilləşdirilməsi istiqamətləri" mövzusunda
disertasiya işinin**

REFERATI

Mövzunun aktuallığı. Sığorta fiziki və ya hüquqi şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün bir vasitədir. Dəymiş zərərin ödənilməsi sığorta təşkilatının yeni sığortaçının sığorta fondu hesabına həyata keçirilir.

Sığorta cəmiyyətləri nizamnamələri əsasında fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Bu nizamnamələrin xüsusiyyətlərinə əsasən sığorta cəmiyyətləri korporativ, dövlət, xüsusi mənşələr olaraq ayrılırlar. Dövlət tərəfindən yaradılan və yaxud milliləşdirilən cəmiyyətlər dövlət sığorta cəmiyyətlərinə aid edilir. Dövlət sığortasına nəzarəti isə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti orqanı həyata keçirir. Dövlət sığortasını həyata keçirən şirkət "Azərsığorta" dövlət şirkətidir.

Azərbaycan Respublikasında qiymətli kağızlar bazarı, eyni zamanda qiymətli kağızlar bazarı da yetərincə təşəkkül tapmamışdır. Bu təşəkkül tapmamağa misal olaraq bələdiyyə sığortasını göstərmək olar. Bələdiyyə sığortası dünyanın bir çox ölkələrində olduqca zəif inkişaf etmişdir və qeyd etmək olar ki, bir çox ölkələrdə ayrıca fəaliyyət göstərən sığorta sistemi mövcud deyildir. Dünyanın bir çox ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da bələdiyyə sığorta sistemi zəif inkişaf edib.

Mövzunun öyrənilmə vəziyyəti. Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycanda dövlət sığortası Azərsığorta və Azərbaycan Respublikasının Dövlət sığorta Nəzarəti tərəfindən həyata keçirilir və tənzimlənir. Ancaq təəssüf ki, bələdiyyə sığortası Azərbaycanda

inkişaf etməmiş və araşdırılmamış bir mövzudur. Sığorta sahəsi o cümlədən dövlət və bələdiyyə sığortası respublikamızda kifayət qədər tədqiq olunmamışdır.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi dövlət və bələdiyyə sığortasının əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi, sığorta işində dövlət tənzimlənməsi və dünya təcrübəsindən elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflər hazırlamaqdan ibarətdir.

Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün disertasiya işində aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilmişdir.

- Sığorta işinin iqtisadi mahiyyəti, zərurəti və konsepsual əsasları;
- Azərbaycan iqtisadiyyatında sığorta işinin təşkili və onun inkişaf mərhələləri;
- Azərbaycanda dövlət sığortasının tətbiqinin müasir formaları və onların təhlili;
- Bələdiyyə sığortası üzrə beynəlxalq təcrübənin milli sığorta bazarında tətbiqi imkanları;
- Azərbaycanda dövlət sığortası və onun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri;
- Azərbaycanda bələdiyyə sığortasının tətbiqi perspektivləri.

Tədqiqatın predmeti və obyekt. Dövlət və bələdiyyə sığortasının fəaliyyəti və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri.

Tədqiqat işinin informasiya bazası. Tədqiqatımın informasiya bazasına "Sığorta fəaliyyəti haqqında" AR Qanunu, Azərbaycanda sığorta fəaliyyəti göstərən təşkilatların və Dövlət Statistika Komitəsinin materialları, Milli Məclisin və Nazirlər Kabinetinin sığorta bazarı haqqında normativ-hüquqi aktları, Dövlət Sığorta Şirkətinin və Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti məlumatları, sığorta işi haqqında Azərbaycan və rus dillərində dərsliklərdən təşkil edilmişdir. Tədqiqat işində eyni zamanda internet şəbəkəsinin informasiya bazasında da istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Disertasiya işinin elmi yeniliyi aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

- Azərbaycan Respublikasında sığortanın inkişafı mərhələli formada təhlil olunur;

- Bazar iqtisadiyyatı şəraitində ölkədə iqtisadiyyatın özünəməxsus xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq dövlət və bələdiyyə sığortasının nəzəri-metodoloji məsələləri araşdırılır.
- Dövlət sığorta şirkətinin tərkibinə daxil olan sığorta növləri və bu sığorta növlərindən istifadənin istiqamətləri təhlil olunur;
- Dünya ölkələrində olan bələdiyyə sığorta sisteminin ölkəmizə tətbiqinin mümkünlüyü.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti tədqiqatın mövcud nəticələrindən və təkliflərindən, dövlət və bələdiyyə sığortasında bu nəticələrdən və təkliflərdən istifadə olunmasında ibarətdir.